

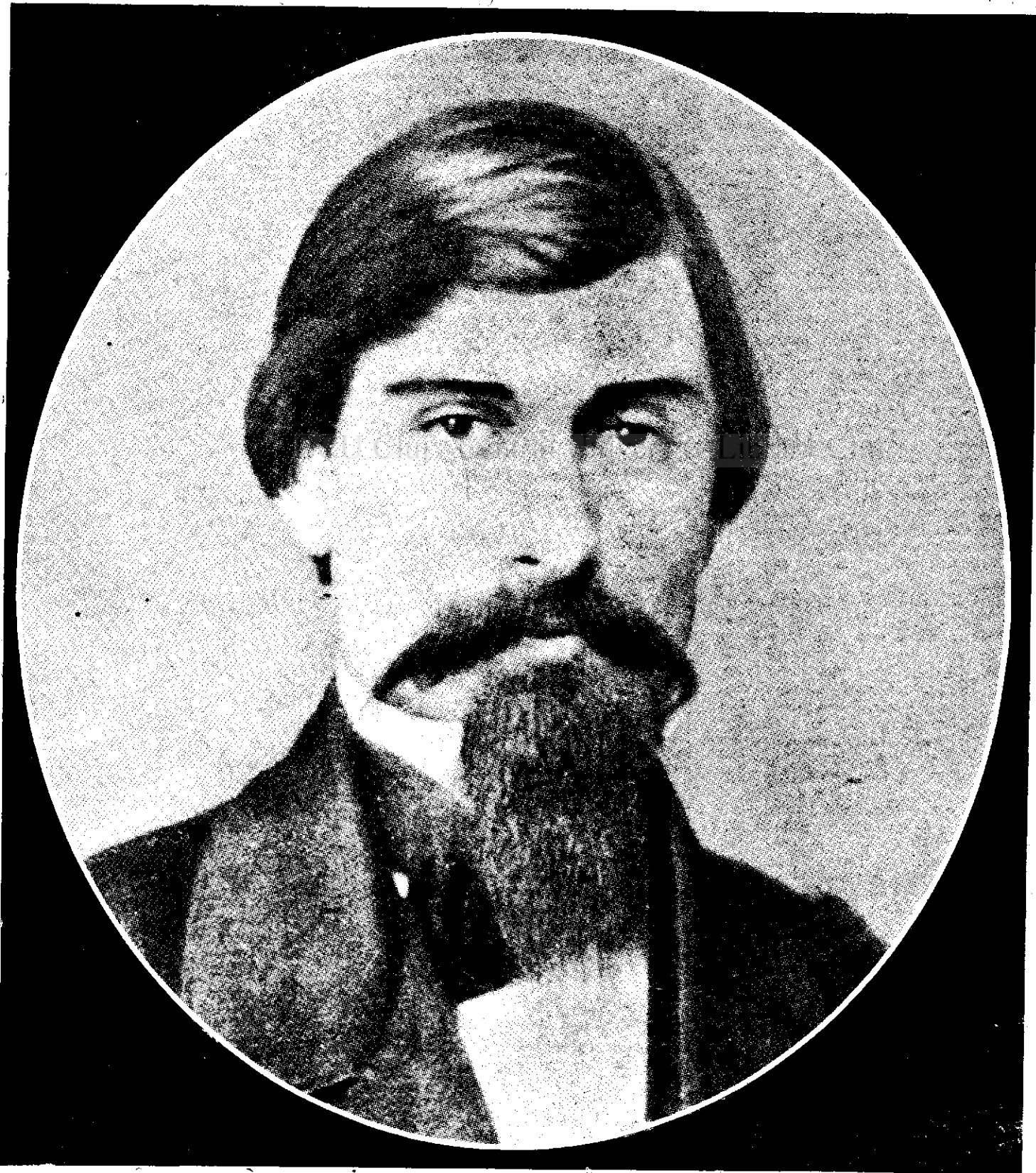
Universul

Anul XLVI Nr. 27

29 Iunie 1930

5 Lei

Interar

ALECU RUSSO

C t i t o r i i

ALECU RUSSO (1817 — 1859)

de PAUL I. PAPADOPOL

„O pagină ignorată din literatura română” — astfel își subintitulează d. Petre V. Haneș studiul de curând apărut în „Editura Casei Școalelor” asupra lui Alecu Russo (1). E desigur destul adevăr în aceeași afirmațiune care privește pe unul dintre cei mai vajnici luptători pentru cauza românească: Alecu Russo este un nedreptățit, un ignorat ca atâția alții, un erou al onestității sufletești și al convingerilor absolute în legătură cu una dintre cele mai de seamă virtuți sociale — iubirea pământului strămoșesc, pasiunea neînfrântă pentru graiul și frații săi. Astfel fiind lucrurile — soarta lui în istoria săracei noastre literaturi este un reflex dureros a ceace s'a întâmplat atâtor și atâtor aleși ai neamului, reflexul puținului interes pe care atâți pretinși oameni de cultură îl arată tocmai celor mai tipici reprezentanți ai culturii noastre.

Să nu se uite însă un lucru: o piedică — pentru străbaterea acestui strat de ceață — a fost chiar opera scrisă a lui Alecu Russo — în parte — îmbrăcată, în haina mai puțin accesibilă marelui public, a limbii franceze — în parte contestată, în parte — greoaie — ca fond sufletească și ca exprimare, în general puțin popularizată și foarte puțin popularizabilă. Numai așa se explică de ce — într-o recentă programă analitică (din fericire — azi părăsită) — sforțările literare ale acestui erou al fanatismului românesc pâruseră de prisos.

Și totuși — în fața acestui complex de fapte — Alecu Russo pare — vai! — mai puțin nedreptățit de cât alții. Și aceasta tocmai pentru că opera lui completă a fost publicată în două edițiuni (1908, 1910), pentru că, în legătură cu ea, s'au scris studii de valoare (ca acela amintit al d-lui Petre V. Haneș), pentru că o parte din cele scrise în limba franceză i-au fost traduse cu pricepere și vulgarizate în bibliotecă de popularizare, în fine, pentru că a continuat să fie socotit adevăratul autor al unei opere de mare efect și cu precize calități literare — „Cântarea României”. E — desigur — o soartă pe care atâți uitați ai scrierilor românești (uncori — mai merituosi) ar putea-o învidia și din cauza căreia cel ce semnează aceste rânduri nu-l poate pune chiar pe primul plan de nedreptățiți.

Viața lui Alecu Russo a fost — desigur foarte scurtă, destul de tristă și amară de sbuciumată. Trebuie să fim socoteala — în primul loc — de sufletul lui de adevărat primitiv — cu toată cultura superioară pe care și-o asimilase din școlile superioare ale Apusului și din numeroasele sale călătorii. În fond el rămâne același entusiast nestăpănit, același patriot integru, același regionalist fanatic, același democrat desăvârșit, același luptător svăpăiat gata să înfrunte toate pri-

mejdiiile, același visător incorrigibil și — mai ales — același pasionat al dreptății și adevărului. Dovezi se pot cita destule: amintesc — doar peripețiile pe care le-a suferit prin închisorile ungu-rești, din care a scăpat ca prin minune, deportarea la mănăstirea Soveja, și exilul la care a fost supus, faptul de a se fi făcut avocat numai „ca să vadă deaproape trista comedie a nedreptății”, dragostea lui pentru munte care l-a determinat să renunțe, cu demnitate și cu tarie, o candidatura oficială la divanul ad-hoc — tot atâtea fapte care dau pe față tocmai conturul, netălsicit de intempernele civilizației, al sufletului său.

Pare curios ca despre opera lui Alecu Russo — nu se poate zice mai mult? Nu tocmai vastă și nu prea variată — ca poate fi închinată foarte ușor în calificativul de primitivă — din atâtea alte motive, dar mai ales din acela ca Alecu Russo, n'a fost, n'a putut fi niciodată artist. El împiedeca de la aceasta poate și timpul în care a trăit — un timp de luptă și de sacrificiu — dar l-a împiedecat mai cu seama vajnicul său entuziasm patriotic, felul cum își tâlmăcea el pentru sine obligatiunile scriitoricești, încrederea pe care o punea în menirea scriitorului, siguranța în temeinicia muncii acestuia.

Și dovada cea mai bună este faptul de a se fi înregimentat cel mai de timpuriu și cel mai complet, faptul de a se fi alăturat cu tot devotamentul muncii de renaștere cultural-românească dela „Dacia literară”. Aici își găsește Alecu Russo cel mai potrivit adăpost sufletească. Se împrietenește cu marii însuflețitori și se înrolează cu tot sufletul în slujba de afirmare a prestigiumului românesc. De aici predilecția sa pentru teme de interes exclusiv național — de aici mai — cu deosebire conservatorismul său — înnoierii către trecutul eroic, exhortotismul său — îndemnurile la fapte mărețe în legătură cu patria, în fine — democratismul său — completa și definitivă apropiere de sufletul și viața poporului, a norodului cu întereșele căruia se identificase atât de timpuriu. Dintre toate acestea însă precumpănește simpatia pentru cei de jos care face din Alecu Russo un inițiator și un înfăptuitor. Și aceasta din atât de multe motive, dar mai ales din largul interes pe care, cu deosebire în „Amintiri”, îl dă vieții poporane, din grija cu care salută și studiază poezia poporului „adevăratea literatură cu care se pot mândri Români”, în fine din local de frunte pe care încearcă să-l dea limbii, graiului celor de jos — cerând scriitorilor să se folosească mereu de această exprimare clară, pitorească, neașe. E — din acest punct de vedere — Alecu Russo un rătăcit, dar un rătăcit de speță superioară, un visător nobil însuflețit de una dintre cele mai frumoase pasiuni, un închinător al sufletului celor mulți. Și dac'ar fi numai a-

tât! Dar admirațiunea lui Russo pentru poezia poporului nu e nici gratuită, nici numai exterioară. Ea nu țâșnește dintr-o idee preconcepțată sau dintr-o admirație de ordin politico-social, dar din cunoașterea profundă a poeziei poporului pe care încearcă s'o studieze, după ce va fi petrecut veri întregi ascultând-o, urmărind-o și colecționând-o. E un merit de care a fost lipsit Alecu Russo acela de a vedea în el un valoros folclorist, adevăratul culegător al celor mai multe dintre poeziile populare publicate de V. Alecsandri, în fruntea cărora trebuie considerată însăși acea „Miorița” care va fi fost încredințată, desigur într-o formă mai proprie poporului, bardului dela Mirecești.

E un punct care constituie într'adevăr un mare merit pentru Alecu Russo — mai ales dacă nu pierdem din vedere împrejurările, refuzul înaintașilor săi de a îngădui predispoziții artistice sufletului anonim.

Dar — pe lângă toate aceste laudabile sforțări — Alecu Russo s'a încercat în atâtea alte direcțiuni — mai puțin obișnuite pe atunci.

Astfel — într'un timp în care literatura era încă surghiunită sau în imposibilitate de a se creia — Alecu Russo năzuiește să scrie o proză sugestivă, presărată cu reflexiuni interesante și cu observațiuni pitorești, conturând mai deaproape genul atât de pretențios al amintirilor, în care fără să se poată apropia de I. Creangă, reușește să fie — uncori — atât de colorat, atât de cald. Sânt virtuți care aparțin neîndoios lui Alecu Russo — mult mai ample și mai variat decât înaintașii săi în această direcțiune — Eliade Rădulescu și M. Kogălniceanu. Fără să amintim pe Alecu Russo trebuie să spunem totuși atât de departe de acelea ale lui C. Negruzzi care este mai artist și mai concentrat. De aici rezultă o obligațiune: aceea de a refăce această operă care, așa cum e, prezintă serioase asperități sau măcar — de a o face cunoscută numai în fragmente și în cele mai interesante fragmente. E un aviz pentru posteritatea care, dacă vrea să prețuiască pe Alecu Russo, trebuie să-l cunoască desbrăcat de orice falsă podoabă, de orice urmă de primitivitate, de amestecul acela continuu de literatură și neliteratură, de gânduri frumoase și retorism deșănțat în măsură să dea pe față mai mult omul politic decât pe scriitorul îndemănatec. Fără să amintim trăsătură a talentului lui Alecu Russo convine de minune cu aceea pe care am relevat-o de visător, cu cealaltă de primitiv, de admirator al trecutului, de pasionat al păturii de jos și de exhortativ și toate laolaltă ne îndreptățesc să vedem în el mai cu deosebire pe unul din cei mai limpezi reprezentanți ai romantismului românesc — pe latura prozei literare și retorice.

Fără îndoială că — dintre toate încerc-

1) Ediția a II-a, 1930.

trile lui Alecu Russo — cea mai demnă reținut este aceea de a se smulge tocmai din ghiarele acestui romantism acut și să-și stăpânie așa de puternic. Ne interesează — prin urmare — un al doilea Alecu Russo — acela despre care se vorbeste așa de rar și așa de puțin. Și dacă într-adevăr se poate vorbi de o ignorare a lui — apoi aceasta trebuie pusă în răsăd legătură cu activitatea de cercetător al realităților, cu acea interesantă activitate științifică în care el s'a manifestat cu destulă distincție. Două direcțiuni l-au preocupat mai mult: cea critică și cea lingvistică. În prima este un adevărat semnalizator mult mai bogat și mai conturat chiar decât Kogălniceanu — negurul cărui, până atunci, îi mai putem atribui acest titlu. Se manifestă ca mare și în „Cugetări” — dar mai cu amănunțime în succintele încercări biografice: „Poetul Dăscălescu”, „Mihail Cuciurea” — în fine în acel studiu pregnant și caracteristic despre „Poezia populară” la care ne-am mai oprit. Sînt tot atâtea lucrări care ni-l arată plutind între entuziasm și realitate, ba, ici și colo, reușind să se smulgă din pânza de păianjen a viciului romantic. Din aceste cercetări îl vom vedea — pe deoparte — înzestrat cu bunăînțelegerea judecătorului blînd care știe să rădă și să scuze, pe de altă parte, cu spirit de justă analiză și de reală pătrundere în fine, cu curajul unor respingeri ogrababile și binevoitoare.

Sînt tocmai însușirile adevăratului critic și dacă Alecu Russo n'a realizat prea mult în această direcție — ne-a lăsat în gîndirea firească a ceea ce ar fi putut realiza.

Acolo însă unde a excelat Alecu Russo a fost încercările de critică lingvistică. Dacă în direcțiunea de mai sus n'a putut decât să semnalizeze — de astă dată adus un puternic sprijin în campania abia începută — de curățirea, de descurățirea a limbii materne din crusta unor reforme care țineau la desbinarea purtărilor de pătură țărănească. Era în floare curentul latinist. Se cerea simplificarea limbii — adică alungarea neologismelor și înlocuirea lor prin elemente romane luate, fie deadreptul din dicționarul limbii latine, fie din vechile texte țărănești, fie din economia limbii italiene — care se părea unora ca un diamant al limbii celor două popoare. Primejdia era iminentă. Academia română — înțepată mult mai tîrziu — va fi — pînă în ziua — înstăpînită de această pornire de desfigurare a limbii strămoșești. Alecu Russo a fost unul dintre puținii cari au avut din capul locului altfel. L-a ajutat pe aceasta și apropierea sa de sufletul poporului despre ale cărui calități vorbește atâtea ori așa de frumos. E de mirare deci că — în „Cugetări” mai ales — ridică el cu demnitate împotriva „hao-

sului limbistic” din Ardeal pe care avusesse ocazie să-l cunoască și cu prilejul adunării naționale dela Blaj și din diferite scrieri — printre care cea „Istoria Romanilor din Dacia superioară”, tipărită la Vienna, în 1851 „personificația unui sistem”, carte inutilizabilă tocmai pentru că „sistemul limbii înneacă sujetul”. Și lucrurile sînt continuate cu aceeași tenacitate în „Studie moldovăne” și mai ales în „Contra Ardeleilor” — un vijelios articol polemic.

Firește că nici aici Alecu Russo n'a putut face prea mult. A ajutat cu folos — a luat măsuri de îndreptare din vreme; a prevenit accentuarea unui rău și a contribuit la înlăturarea lui. Atît. Ce păcat că, pe lângă această operă negativă, a încercat să-și creeze, să recomande un sistem tot atît de eronat, acela al adopțării limbii populare! Democratul și omul de acțiune eșiau din umbră. Scriind: celălalt, capetele a multor Români, perd, bieții Români — nu le înțelegea nici de cum, frați și fii a miilor de Români... nu vorbea — el încerca să reformeze exprimarea literară după calapodul celei țărănești.

Ne gîsim și de astă dată, în fața unui scuzabil exces.

După toate aceste considerațiuni figura lui Alecu Russo se impune — fără în-doiială — destul de conturată. Vedem în el un prețios om de cultură, o voință mai presus de toate pusă în slujba ridicării celor de jos, un om de acțiune, un patriot, dublat de un scriitor acceptabil cu frumoase posibilități de critic literar și lingvistic. În fața acestei situațiuni de o precizie uimitoare, mai e oare nevoie să-i adăugăm cea „Cîntare a României” care a dat atît de mult de lucru cercetătorilor literari — obligându-i s'o lege când de numele lui, când de acela al lui Bălcescu? Credem că nu. Și aceasta din două motive: pentru că figura lui Alecu Russo apare în deajuns de conturată în mijlocul acestor caracterizări — în desăvârșită unitate și în perfectă concordanță cu sufletul lui pentru că — așa cum o cunoaștem — ea se apropie, prin stil, prin eleganță, prin frază, prin sentimentul de duioșie, prin limba neprovincializată — de „Istoria Românilor sub Mihai Vodă Vitreazul” de Bălcescu. E dacă vreți — acesta supremul argument în favoarea tezei noastre — fără să insist prea mult asupra acestei nestabilite încredere în energia acestui neam năpăstuit, unită cu dragostea firească pentru libertatea patriei sale care constituie fondul intim al celor două opere. În fața acestor constatări renunțăm la argumentele istorice. Ne mulțumim să invităm cititorii la controlul celor două opere — spre a se convinge „de visu” de dreptatea cauzei noastre. Că ar fi existînd totuși o versiune Alecu Russo. Ni-

mic de zis. Atîta numai că această versiune (chiar dacă e mai completă) e — pe deoparte — inferioară ca realizare, e greoaie și prozaică, e plină de provincialism și de expresiuni plate, pedeață — dusă de mîna, aproape copiată după versiunea Bălcescu. De aceea preferăm s'o luăm în considerare pe cealaltă care — pentru literatura românească — reprezintă mai mult decît o simplă încercare neisbutită.

E și acesta tot un omagiu pentru Alecu Russo cărui nu vrem să-i atribuim decît ceea ce îi aparține și îl face vrednic de admirația posterității.

PAUL I. PAPADOPOLO

NOTE BIO-BIBLIOGRAFICE

Fiu al romanticului Iancu Donici (care se căsătorise din dragoste cu vara sa, fără să se cunune, deoarece legile rusești opreau astfel de căsătorii) Alecu Donici, supranumit Russu, și pentru a se deosebi de cealaltă familie a fabulistului Alecu Donici, era de loc din Basarabia unde-și petrece timpul aproape 11 ani. Nu se știe sigur cînd s'a născut; se presupune că la 1817, „dacă nu și mai încoace”. Studiază în Elveția. După revoluția dela 1848, trece în Bucovina și în Viena. Căsătorit prin Transilvania, în timpul revoluției, găsindu-i-se cîteva exemplare din „Deșteptarea României”, fu închis la Cluj — de unde scîpă ca prin minune. Trece în Muntenia, se duce la Paris, se întoarce în Moldova ca avocat, moare de ofițer la Iași înainte de Unirea Principatelor, la 1859. (După P. V. Haneș).

SCRIERI :

Colaborează la: Albina românească, 1846; Zimbriul, 1851—52; Calendarul ziarului Buciumul, 1853; România literară, 1855; Steaua Dunării, 1855—1856;

Postume în: Foaia pentru literatură, Cernăuți, 1868; Columna lui Traian, 1874; Revista română, 1863; Voix de la Roumanie, 1865; În manuscris s'au păstrat: Ofițeri francezi în Moldova; La pierre de tilleul; Iassy et ses habitants en 1848;

EDIȚIUNI :

Scrieri publicate de (Ed. Academiei) d. P. V. Haneș. Buc. 1908; Piatra corbului, Suceja, trad. în „Bibl. rom. Socec” 1908; Scrieri, cu o prefață de G. Bogdan-Duică. Ed. Minerva, 1910;

Cugetări și amintiri în „Bibl. p. toji”; Piatra Teiului, Iași și locuitorii săi, trad. de C. Mărgăritărescu, Vălenii de munte (1909);

(după „Bibl. rom.” G. Adamescu).

P. I. P.

P O E Z I E

S O N E T

*Cei buni și cei viteji, cei fără pată,
Cei dornici de viață și de soare
Căzut-au toți pe negrele ogoare :
Privește-ți fiii, țară 'nsângerată !*

*Ei dorm acum sub brazda roditoare,
Sub lanul blond, sub holda 'mbelșugată,
Cu viața lor, cu jertfa lor bogată
Hrănind nădejdea pâinei viitoare...*

*E țara presărată de morminte
Pierdute pe câmpii și pe coline
Și tot mai rar ne vom aduce-aminte...*

*Departa de orașe și de lume,
Sub zări însângerate de rubine
Câte-va cruci stinghere, fără nume !*

MIRCEA DEM. RADULESCU

NOAPTE DE TOAMNĂ ÎN PUSTNICIE *)

*M'am frânt din frământări de lumi de tină
Din drumuri fără zare și hodină...
Am poposit cu stanțe 'ntr'o elisură
În peșteră de calcar ud de ploii
Și mi-am făcut pe grânji de piatră sură
Culcuș din preșuri galbene de foi...*

*În pacea cu veșminte de milenii
Mi-am stâns pojaru-aprins ca în gheeni...
Și'n spațiu fără margini, fără vrere
M'a prins un gând ciudat de peste zi
Să mă desleg de humă, de durere,
De neputința firii de a fi...*

*Și ca un cadru peste pustnicie —
Tortură frântă 'n gol de veșnicie —
S'au rupt din noapte ape de'ntuneric
Cu 'nvolburări de tuș și plâns și frig,
Și s'au prelins pe lespezi lung, himeric,
Și mi-a venit, așa, un gând să strig...*

*Dar sufletu-mi hoinar și 'n agonii
Se aciuase 'n vreascuri pământii
Sub frunze moi pojghețuite'n straturii
Și ud de-atâta besnă și pustiu
Se strânse mic din sfâșieri pe haturi
Ca un coral pe-oceanul fumuriu...*

*Si-au ropotit pe jgheaburi și șuvoae
Târind prundiș și mâl prin vâi, zăvoae...
Și toată noapte 'n hăul mort de veacuri
Cu deșirări de ploii și vânt pe dealuri
Au plâns departe streșini la conacuri
Și 'n mine răstigniri de idealuri...*

GABRIEL DRAGAN

*) Din volumul: „Trofee de aur”, în curs de apariție.

POVESTEA LUI

*Sunt eu ce port scânteia iubirei creatoare
Adun surâsul firei, distanța dintre astre
Și eu doar responsabil de dragostea ce moare
În proza nemiloasă a patimilor voastre.*

*Eu sunt ce-au fost odată Horațiu și Virgiliu
Un foc de sacrificiu ce mistuia fecioare
Și port prietenia ce-au dus Traian cu Pliniu
În umbra de repaus din zilele cu soare.*

*Expresie dau pânzei și marmurei viață
În visele femeii, sunt leagăn de mătase,
Le sorb la flori parfumul și arta mă răsfăță,
Din fulger, adun forța în clipe furtunoase*

*Și strâng în pumnii-mi rece o inimă gingașe
Ce-am prefăcut-o 'n grabă, prin legea de magie,
Într'alta ne 'nțeleasă, aprinsă, pătimășe,
Ce 'n jocul ei topește întreaga duioșie.*

*În gama unor note ce vecinicia 'mă cântă
S'ascunde tot misterul plăcerilor trăite
Și.. de-am pierdut cărarea... acelaș fier mi 'mplântă
În inima-mi pustie șuvoiul de ispite..*

*De-o chiamă Julieta, Cleopatra, Salomeia,
De'i vis ori răzbunare, de'i patimă, orgoliu,
E bobul cel de aur din spicul meu femeia..
Cu-o mână poartă facla, — cu alta 'mparte doliu..*

GALLIA TUDOR

DANAIDELE

de LUCREȚIA PETRESCU

Dela o vreme Jupiter fusese dat uitărei. Nimeni nu-i mai ardea mirezme, nimeni nu-i mai jertfea junici pe altare și ciopliții în piatră nu-i mai făceau din daltă și ciocan chipul prin temple.

Și oricât ar fi fost mai presus de toate acestea, uneori tot le simțea cu amărăciune lipsa. Întrebați numai pe orice despot detronat, pe oricine a cunoscut odată slava, cum i s'ar părea ca deodată nimeni, dar nimeni să nu-i mai aprindă smirnă, să nu mai ingenuche înainte-i și să mai ceară ajutor și ocrotire. Căci zeu ești numai cât cred în tine oamenii și-ți înalță altare, pe urmă rămâi numai un biet mit.

Dar Jupiter în Olimpul unde de veacuri sălășlueste își păstrase încă acolo atotputernicia. Zeii ceilalți nici unul n'a mai încercat să-i știrbească din slavă. Titanii nu se mai răsvrătiseră. Și neschimbata orânduială întocmită chiar de dânsul dăinuia mereu ca și la începutul vremurilor că Junona tot ea și atunci îl pândește cu ochi iscoditori de femece geloasă, că Minerva și Diana vai tot fecioare-s!..

Poate că nici zeii nu-și făuresc desăvârșit soarta.

Și zadarnic la ospețe toarnă în cupe nectarul și ambrozia Hebe rămasă tot tânără. Ganimed de veacuri rămas tot copil. Li pare lui Jupiter ades sălcu nectarul.

Se uită cu ochi lacomi jos spre pământ, unde de atâta timp n'a scoborât. Nimeni nu s'a gândit la grele încercări să-l mai cheme. Se uită spre pământ, unde veacurile ce au trecut, au adus mereu prefaceri și lume înnoită. În Olimp nimic nu s'a urnit din loc. Chipurile chiar sunt mereu aceleași. Nimfele, muzele, zeițele nici croala vesmântului n'au schimbat-o!

Și atâta ar vrea Jupiter să mai scoabe odată, să mai îndrăgească vreo pământeană fiică de rege or numai fată frumoasă.

De nu o face, nu gelozia Junonei îl oprește. Pricina e alta. Jupiter e oarecum intimidat de pământeni. Se uita uneori trist la fulgerile cu care nu-i mai sperie. În schimb le-a luat oarecum dânsul frica. De când a văzut tot ce-au născocit dânsii. De când și cerul, împărăția până acum necontestată a Zeilor, e mereu violată, brăzdată zilnic de sborul pajurilor maestre, a smeiilor titanici, născociri și slujitori ai pământurilor.

Așa fiind — cu toată dorința — nu-i vrea să mai coboare, mai ales că nici loc de adăpost nu mai avea, căci în temple alți zei îi luaseră locul.

Dar fiindcă îi era atâta de lungă vreme, s'a dus într-o zi la ruda sa Hades să-l mai vadă. Auzise de altfel și dânsul că în infern sunt mari prefaceri, că zilnic se preschimbă înfățișarea; și de mulțimea celor ce vin mereu, hotarele mereu lărgite au să cuprindă într-o zi tot chaosul. Iar Hades are să fie domnul celei mai mari lumi. Până atunci în palatu-i subpământean, înconjurat de aspri sfetnici împarte înovațiilor pedepse, ce spun drept, că nu ni se par atât de grozave.

Că Tantal flămând răvnește la niște fructe din care n'a putut gusta nici odată... Dar e singurul care a întins zadarnic mâna spre ramura dovită? Dar într-o măsură oarecare mi se pare că toți întindem mâini lacome spre ramuri ce sunt prea

sus puse. Și însetați privim ades cum seacă izvorul, atunci când am apliceat cupa.

Se svârcolesc în smoală în tartar chinuți? Erau unii atâta de obișnuiți de pe pământ cu osânda asta, că nici nu i-a surprins prea mult poate. De văpaia unei patrii, de svârcolirile unui gând nu s'au nimerit mulți mergând apoi de bună voie în tartar?

Dar la sfârșit oricâtă imaginație ar avea și zeii, nu pot născoci și ei decât chinuri ce au fost și ori fi cât lumea pe pământ întâi și apoi în iad.

De altfel nu e nici chiar așa de urât pe acolo. Că nu e zi născocită și nici nu mai vezi soarele... Dar închipuește-ți că ai fi lucrător într-o mină toată viața. De cum se ivesc zorile te-ai scoborit în fund și...

Dar ce vorbesc? Nu încap asemănare. În mină e murdar, strâmt. Lucrezi ghemuit, stâlciți în scobituri negre de umă și carbune. Te înecă uneori apele. Se prăbușesc galerii și te îngroapă! Te sfârtică în bucăți explozii! Nici Hades n'ar avea inima să-și trimită în mină osândiții.

În tartar e confort. Lărgime, spațiu. Un râu trece prin mijloc. Pomul lui Tantal înflorește, rodește. Tinere femei trec cu amfore pe umăr. Nu poate să fie atâta de urât acolo.

Și Jupiter nu de mult musafir lui Hades se plimbă cu gazda-i pe aleele poate cam umbroase ale infernului. Căci lumina o dă numai căldările cu smoală aprinsă în care ades sunt trupuri.

Privea Jupiter mereu. De mult nu se amuzase atâta de bine. La ficce răspântie era ceva nou. Și lume! Tăceret mai cu seamă! Lucrul se înțelege, căci dacă ajungi bătrân ai vreme de ajuns să fii și cucernic, să te speli de păcate, dar dacă Parcele crude îți taie firul vieții tocmai la vârsta amorului, a păcatului?..

Și trupurile mai toate tinere se svârcolesc în vâpăi.

Brațe albe se ridică, sâni se întrezăresc prin funi. De atâta vreme de când își fac osânda, trupurile astea ar trebui să fie complet consumate.

Rezistă mereu totuși. Suut numai abia rumenite ca după mai prelungite băi de soare. Învățată le e oare carnea cu ori și ce dogoare?

În unele cazane perechi își fac alăturat osânda. Și le e mai ușoară poate.

E din ce în ce mai interesant în tartar. Ce fad și anost era Olimpul unde Junona nimfele, Hebe... Toate de veacuri aceleași!

Dar ce rost au femeile acestea ce vin cu amfore pe umăr? Cine sunt și de ce își umple toate în apa Stixului amforele, ca să meargă să le deșerte apoi mai sus pe o colină într'un butoi vechi, dogit, care lasă prin doagele-i pleznite să curgă îndată toată apa așa de greu adusă; pentru ca nenorocitele cărătoare să aducă iarăși, mereu, veșnic pe umerii lor trudiți apa, ca să umple apoi iar butoiul — vestitul butoi al Danaidelor.

Și iată pe Jupiter interesat de odată de soarta și de chinul lor. Și apropiat le privește cu ochii lui de taur cu care a privit pe Europa, când a răpit-o; și se înfoiază în toga-i albă, vrând poate să se preschimbe iară în lebăda uriașă, care se dusese pe Leda, soața lui Tindar.

Căci cărătoarele de apă, cincizeci la număr, cu fețele lor triste, cu trupurile subțiri, suut cu mult mai interesante prin contrast poate ca toate nimfele din Olimp îngrășate de odihnă și ambrozie.

Și cum își uitase că însuși el Jupiter în vremuri porucise pedeapsa, a întrebat pe Hades ce vină au cele cincizeci de fete, le ispășesc atâta de greu, cărând atâta apă, când vrednice ar fi să care nectar la masa zeilor. Și poate i-ar părea și lui atunci mai puțin sălcu nectarul.

Hades a căutat într'un vechi dosar al erimelor celebre și a găsit și vina celor cincizeci de osândite. Și-au omorât cu toate soții chiar în noaptea nunțel. Și acuma ispășesc.

— „Cum!“ S'a indignat Jupiter deodată. „O crimă pasională, o dramă de alcov? Și n'au fost achitate? Cine a putut să le condamne? Dar trebuie negreșit revizuit procesul! Să-l trimitem la jurați. Cred că-i singura dată dela facerea lumii, când sunt osândite niște femei numai pentru crima, că și-au omorât bărbații. Dar câte altele de atuncea... Dar n'ar mai fi în Stix apă de ar fi fost osândite toate, s'o care cu amforele. Doar s'au modernizat de atunci legile, s'a revizuit codul și când o femece astăzi omoară un bărbat e mai puțin pedepsită decât dacă ar fi rupt un măr din pomul vecinului!“

„Și apoi cine știe dacă tot soții uciși n'au fost vinovați. Poate că au fost prea brutali în noaptea nunții sau poate că... n'au fost de ajuns. Ce martor au depus? Să fie chemați iară! În sfârșit trebuie cu orice chip revizuit procesul. Dar până atunci să li se ridice pedeapsa. Butoiul să fie dat la reparat, ca să nu mai curgă din el vreo picătură!“

„Și să se păstreze butoiul în acelaș loc în tartar ca dovadă a bunătății și mărinimiei lui Jupiter!“ — care totuși a lăsat mulțimea cealaltă de osândiți să flămânzezească or să se prăjescă în smoală înaintea. Ce vreți? Erau de sigur mai puțin interesanți și nu putea cere lui Hades atâtea revizuirii de procese.

Se va fi găsit desigur vreun dogar în întunecatul finit subpământean. Sunt și printre cei păcătoși destui.

Hades a dat poruncă și cât au lipsit spre Stix, plecate cu amforele, fetele, — a și fost butoiul înleciat, cercuit, reparat, așa ca nici un strop, să nu mai curgă.

Dar bietul Jupiter n'a putut avea răsplata bunătății lui. Mercur veni după el într'un suflet.

Il chema îndărăt în Olimp grabnic Junona. Rășcoală, prăpăd, zavistie. Dacă dorise Jupiter și în Olimp schimbare putea fi pe deplin mulțumit acuma.

Dar ce mesager buclucaș dusese până acolo toate noile născociri pământene? Ce unde prin văzduh duseseră până acolo sunete de jazz, conferințe feministe, sport și eleganța, moda la Paris?...

Nimfele răzvratite nu mai veneau smerit să spele divinele picioare a lui Apollo. Multe își retezaseră coșțele. Clio fuma pe ascuns. Melpomena citea pe Gide iar Euterpe și Tespsichora se străduiau să aranjeze ceașuri cu jazzband în Olimp.

Tinerii zei aruncători de discuri jucan acum foot-ball.

Hercul stropsise pe câțiva prea ușori la box.

Și-n loc de ambrozie turna Ganimed în cupe șampanic, coceluri...

Căci în lipsa lui Jupiter ajunsese până acolo binefacerea civilizației pământene. Și ce n'au dărâmat? Căci nu mai respectau nimica cuceritorii aceștia proaspeți ai văzduhului. O pajură de a lor sburând cu 150 pe oră și neținând — cum se cuvine — dreapta, lovise în oiște carul lui Apolo și-i betegise un cal. Și până să-i ia Apolo numărul fugise glonț peste Atlantic.

Apoi un zmeu cu solzi de aluminiu scăpat se vede din bangarul unde era ținut închis, sburând nebun a trecut cu mult peste podcana de nori și a dărâmat în trecere — nătâng — un perete așa frumos tapizat în bleu ciel al camerei celor două surori nemăritate: Diana și Minerva.

Și Jupiter oftă adânc văzând rezmerița și paguba. Plătise cam scump plimbarea. Orcât ar avea și el nevoie de o schimbare nu mai e chip să plece de acasă. Riscă să găsească în urmă dărâmată așezarea veche și înlocuită cu vreo plebeiană republică. Ce s'ar face el atunci pribeag — cu fulgerile lui, care nu mai înspăimântă pe nimeni?

Dar să mai vorbim de Danaide. Când au turnat iară cele cincizeci de amfore în butoiul, care fusese până atunci uealta lor de tortură, când au turnat zic — cele cincizeci de amfore, se aștepta să vadă curgând ca de obicei apa: și-n suvoaie mici să se întoarne iar la râul Stix care altmintrelea ar fi secat poate. Căci de o veșnicie scoteau din el apă. Dar de data asta butoiul n'a curs și îndată a fost plin pe jumătate. Și mult s'au mirat și s'au bucurat fetele. Se chemau una pe alta și-si arătau minunea: „Aglac vin de vezi! Uită-te ca nu mai curge! Hira, Izmene, Calipso veniți de vedeți minunea!”

Și așa au pierdut, mirate în jurul butoiului, o bună bucată de vreme. Apoi au mers de au umplut iar amforele și cu ele a fost îndată plin butoiul.

Și Danaidele fericite — zile de-arândul n'au făcut decât să-l privească, să se bucore și să povestească tuturor tovarășilor de suferință noutatea senzațională, că chinul lor a încetat.

Și atâtea de mândre erau de interesul, de mila ce Jupiter le arătase: și au fost atât de fericite o vreme!

Dar... Dar ce ție cu femeia! Au început după un timp să li se urască. Firește — nu mai făceau acum nimica. Și nici pe la ceilalți osândiți nu mai îndrăzneau să meargă. Erau privite din zi în zi cu ochi mai răi. Mila lui Jupiter era interpretată în atâtea feluri! Și atâtea bârfeli și vorbe schimbau pe seama lor, chinuții!

Ce vreți, pe tărâmul tuturor pedepselor să fie numai ele scutite de pedeapsă?

Apoi se ivise și vrajbă între ele, căci fiecare își atribuia ei singure meritul de a fi înduioșat pe Jupiter.

În sfârșit erau cu totul schimbate. Chiar trupest. Trupurile lor trândave acum își pierdeau armonia formelor subțiri. Și își aduceau aminte cât de bine le stăteau pe umeri amforele pline.

Dar mai mult ca toate le apasă acum o nenorocire peste fire de mare: Celebrele Danaide încep să fie date uitării. Nimeni nu le mai pomeneste numele. Căci înțelegeți: Danaidele fără pedeapsa butoiului neseacă nu mai sunt decât niște biete femei ca ori și care.

Și când veneau vizite prin infern — de la Dante se făcuse un obicei ca infernul

să fie vizitat și chinuții întrebați, — puteți înțelege că toți osândiții aveau câte ceva de spus — afară de ele.

Și butoiul veșnic, — exasperant de plin — clocea acum apa lui verzuie și murdară și făcea bietelor fețe nomași luate de nimeni în seamă o tortură cu mult mai mare, decât când erau osândite să-l, umple într'una.

Și iată că se anunță în infern o vizită a unui personaj important. Și toți osândiții își scot mai mult la iveală neconținuta lor tortură. Pregătind povestirea unei lor, își lărgesc mai mult rănil. Sufără în smolă să fie mai încinsă. Ce durere nu ești în stare să suferi numai să nu rămâi așa mic neluat în seamă!

Tantal ar fi fost de când uitat, dacă chinul foamei lui nu-i dăruia celebritatea! Și câți n'ar cumpăra-o astăzi și mai scump încă! Ca să-ți vezi numele și caricatura în gazete, cu ce n'ai plăti mândria asta?

Și de aceea erau attăa de amărâte bietele fete, că ar fi putut să umple butoiul și cu lacrimi. Dar butoiul reparat bine, era plin, veșnic plin. Zadarnic îi dau ele ocoale cu amforele lor acum inutile.

Nicăeri nici o spărtură cât de mică. Și personajul acela așa de important are să vină curând de tot. Li e și anunțată sosirea. Și firește că nici nu are să le iee în seamă. Jupiter de ce ai făcut asta? Și-n loc de mulțumiri, blesteme se înalță spre Olimp.

Dar în sfârșit chinul ăsta nu poate să mai dureze.

Țin sfat și Tira și Aglae cele mai îndrăznețe din ele — tot ele hotărâseră atunci și omorul soților — chibzuesc și — pe furie ca să nu aștepte nimeni, fac butoiului o spărtură. O spărtură mică, dar îndecajuns totuși, ca până într'un ceas să-și piardă toată apa. Și atunci toate cu vaete, cu țipete, cu lacrimi pe obraz, dar așa de fericite în suflet, au luat pe umeri amforele și au pornit iar spre Stix să care apa. Și cele cincizeci de fete a lui Danaos, după ce au anunțat pretutindeni, că chinul lor reîncepe, s'au apucat să umple iar, cu trudă zadarnică butoiul menit să rămână veșnic gol, numai pentru mulțumirea așa de scump plătită, de a nu fi date uitării. de a-și păstra în vece renumele Danaidelor.

LUCREȚIA PETRESCU

POEME IN PROZĂ

FERESTRELE TRECUTULUI

Plouă mărunț.

Plouă de mai multe nopți.

Frunzișul ploilor în freamăt, trențurii suveniruri adormite.

Frig. Vântul a trântit puternic poarta după mine. Acelaș sunet ca o funie de teiu scuită — ud — și repezită în luntrea unui pescar. Puțină neorânduială 'n timp. Plouă... Plouă nemilos. Stropi sburători, de ploaie se întind într'o văjătură albă pe geam. Cățiva porumbei sălbatici, au tăiat, ca o știre nesigură, perdelele reci de ploaie — către o gură de văi.

Pe stradă, toate feliarele sînt stinse. O fată vestedă de plâns, aranja într'o glastră galbenă, niște flori de mort. O vedeam în odaia ei, de peste drum, luminată de două lumânări nalte — și, câteodată, vrec împletitură de mătase a fulgerului de-afară, mi-o arăta într'un fel de țipăt — sărutând un portret. Se vorbea că amantul ei, din orașul C., se sinucise într'o trăsură de piață, în drum spre casă, când se întorcea dela un cinematograf.

Într'un tremur prelungit, mă trezii în iatacul meu, răsoind un album prăfuit și uitat. Printre file erau presate, din copilărie, flori violete și câteva plante de toamnă. Am dat peste-ua desen, care reprezenta într'o junglă de lumină, niște cocori înșiruiți trîmbă. Apoi, altul: lângă un zid întunecat și ploios — un câine lungit. Un tablou impresionant pentru-o nouă poezie: Câinele ucis!...

„Târziu. Noapte. Plouă — plouă — timp urât. Tăcerea o simți ca un praf negru și ud. De ce mai trebuie să vegheze sufletul, când înșiși norii, prin scurgerea lor, ne strecoară în inimi suferințele zilelor și nopților de nepricepere omenească?”

Pe strada plină de noroi, o ridicătură

de oameni îmbrăcați la fel, se cățarau pe ziduri în dansuri macabre.

Fata de peste drum, înnebunise!...

IOAN GEORGESCU

MI-E INIMA

casă pustie. Cu stema nobleței în frunte. I-a hărăzit-o durerea. În ceasuri de cumpănă grea.

Din umbră răsar și se înalță, doi crini spre fereastră închisă. În brazda dorului se pierd rădăcinile lor. Sau poate nu-s crini ci mâini înălțate spre rugă. Ori chiar numai umbra firavă a mâinilor din depărtări.

Dar crinii înfloresc și-si înclină capșorul cu mirul de aur, prin geamul scund să privească în taina inimii mele. Par flori coborâte din ceruri cu — argintul stelelor mute...

Și totuși nu-s crini, nici flori coborâte din ceruri. E umbra copilei divine, a durerii duioasă intrupate, cu umbre de doruri în gene.

Ea plînge, durerea, și lacrimi cad blînd pe pragul inimii mele, călduțe ca ploaia de vară ce zodește belșugul câmpiei.

Și inima mi se infioară. Nădejdi înfloresc și doruri și-o umple cu noua viață. Ea nu mai e casă pustie!

Ruga duioasei copile, cu mâini mai albe ca neaua îi cântă — un înger — pe prispă. Icoana ei, dragă icoană, mi-e scumpă și sfântă podoabă.

Z. SANDU

BĂLȚATUL

de CONST. RAULEȚ

Nu știu dacă a fost de vină noaptea, sau nevoia de petrecere pe care o simt uneori atât de puternică visătorii și artiștii, sau curiozitatea lui pururea trează când era vorba de teatru, dar după 12 fa cuprins o dorință neînfrântă de a cunoaște de aproape lumea „Fetelor din Popa Nan”, de a vedea la ea acasă această lume puțin înțeleasă de cei mulți — și s'a dus în vestita mahală. Necunoscând pe nimeni prin partea locului, Liciu s'a îndreptat spre comisarul despărțământului, Brutus Ciornei, unul din admiratorii săi. Ofițerul de poliție s'a bucurat mult, se înțelege, de sosirea marelui artist, și i-a spus că a înmeritat-o bine, de oarece fetele din Popa Nan sânt adunate la „Postelnicul”, o sală de danț din strada lui Vodă Tepeș. Neuitatul artist venea dela grădina unde juca în vara aceea și era îmbrăcat în alb de sus și până jos. Intrarea sa în sală n'a fost observată, de oarece dăntătorii nu-l văzuseră până atunci decât pe scenă — și acolo nu toți — iar toată luarea aminte o atrăgea după sine comisarul de poliție, „șeful circumscripției”, acela care avea dreptul — dacă nu prin lege, cel puțin prin obicei — de a le face, uneori, educațiunea. Habar nu aveau flăcăii cu breton și dușurile parfumate cu pomadă verde și Eau de cologne, că Liciu — dacă nu alt Liciu, cel puțin Moise din „Lipitorile satelor” — este în mijlocul lor.

Danțul era pe sfârșite, praful pudruse din belșug toate cele, lămpile începuseră să pâlpe de obosală și căldura brațelor strânse se ridică în aer ispititoare, împănându-i ochii, îndreptând toate privirile către frumoasele mahalale. Cine ar îndrăzni să aștearnă pe hârtie măcar partea cea mai nevinovată a gândurilor ce străbat o sală în care s'a danțat câteva ceasuri?

Și ce privire nu s'ar pleca fulgerător dacă s'ar opri, o clipă numai, în ochii dăntătorilor care nu știu să-și ascundă simțirile, cum sânt cei dela margine? În atmosfera aceasta încărcată urma să se aleagă „Regina Balului”. Titlul acesta este poate cel mai de seamă pe care îl poate eueeri o fată drăguță de mahală: el ține adesea, locul de zestre și, în totdeauna pe cel de peșitoare. Când zici, a fost aleasă în cutare Duminiță „Regina Balului”, nu mai e nevoie să arăți că are căpsorul așa, mijlocul aminterea, piciorușul nu știu cum, mânușilele nu știu ce fel: iar talentul așa și pe dincolo — e destul. Ceva serios începu să plutească în aer, invingând și căldura și praful și uităturile îndrăznețe și șoaptele însoțite de chinuirea buzelor și mperca mâinilor, ceva mai mult decât serios, ceva solemn.

Puțin lucru este să alegi o Regină, fie ea chiar a balului? Fiecare se întreabă cine va fi fericita, fetele tremurând de plăcere la ideea că ar fi ele și de teamă că ar putea birui rivala lor; iar cavalerii trundindu-se să găsească mijloace noi, prin care ar putea să cucerească mai multe voturi pentru alesele lor.

— Mă, tu ești cu cineva?
— Nu, cu nimeni, nene Petrică.
— Ei, atunci fă bine și ia o carte poștală pentru Pachița mea; o cunoști, nu e așa? E ea și nevasta mea; ne cununăm.
— Păi să vezi, nene Petrică...
— Mă, tu știi că tot eu te scap, când e

la o adică? Pe de altă parte o duduie face un compliment până la pământ unui june care își strânge oribil un ochiu în jurul unei jumătăți de ochelari, ce ar voi să înlocuească monoculul.

— Mă votezi, nu e așa?

Două trec la braț prin fața unui melancolic funcționar de marchidănic, cu care una din ele este într'o mică neînțelegere vremelnică. Aceasta se ascute dând ochii peste cap și întorcând nasul încetșor — ca bustul de ecară din vitrina cutărui bărbier:

— Noi n'o alegem pe Mița, acum sântem cu aristocrata. (Ați înțeles că Mița este ea: iar aristocrata e noua cucerire a marchidanului).

Liciu privește în toate părțile cu luare aminte, ascultă și tace. În vremea asta „poșta” funcționează: din toate părțile se cumpără cărți poștale și se aruncă în urnă.

Cărți poștale! Cărți poștale!

Liciu se întoarce. În spatele lui se afla o fetiță slabă, urâtă și șchioapă. Modest îmbrăcată, dar curățică, pieptănată simplu, părea că a căzut din cer în „satonul” acela.

— Ce ai acolo, domnișoară?

— Voturi!

— Voturi?

— Da, pentru „Regina Balului”.

— Voturi de vânzare? — și buza de jos a marelui artist se strâmbă de odată în colțul stâng, ceea ce i se întâmpla de obicei când era des gustat. De astădată glumea.

— Da, pentru comitet. — mai îngână sfioasă, copila.

Liciu băgă mâna în buzunar.

— Cam câte ai acolo?

— O, sânt multe domnule! — răspunse ea, ca și cum ar fi ghicit să Liciu voia să-i cumpere toate voturile.

— Câte?

— De zece lei.

Liciu scoate două piese și i le întinse fetei, care rămăsese încremenită. Pe când ea se depărta, mulțumind, marele artist o chemă:

— Cum te chiamă?

— Ioan Elena.

— Bine d-șoară Ioan, du-te de-ți vezi de treabă.

După plecarea vânzătoarei de voturi, Liciu ceru două condee și, dând unul comisarului, îi zise:

— Scrie, Ciornei

— Ce?

— Cum? tot n'ai înțeles? Ioan Elena!

În sfârșit urna s'a închis și toate inimile au început să bată. Piepturile se ridicau și se lăsau repede. Sala era într'o așteptare chinătoare. Vocea „pristavului” se auzi, după puțin, în mijlocul tăcerii generale:

— Anişoara Popa!

— Bravo! Bravo!

— Tincuța Belciug —

— Trăiască!

— Marioara Muștaru, zisă și cărna, zisă și Ciucalata! Votul se anulează de oarece compromite persoana.

— Așa e! Așa e!

— Acrivita... pristavul se intrerupe; apoi furios:

— Cine e năzgâmbul care a scris-o?

— Ioan Elena!

Nimeni nu aplaudă la auzul acestui nume.

Pristavul continuă să scoată la voturi din urnă.

— Ioan Elena! Tăcere.

— Ioan Elena! Fetele tresar.

— Ioan Elena! Duduile se uită una la alta.

— Ioan Elena! Strigăte de mirare.

— Ioan Elena! Uimire generală.

— Ioan Elena! Câțiva dăntătorii se duc de controlează dacă nu cumva „postașul” glumește.

— Ioan Elena! O voce din fundul sălii:

— Mai las-o, Popescule!

— Ioan Elena!

Nu știm cât a ținut cărțile poștale cu acest nume, dar numărul lor era covârșitor. Către sfârșit ca să nu mănânce bătaie, pristavul mai schimbă:

— Elena Ioan.

Mânia stărnită în sală este de nedescris. Dar iată și „rezultatul votului”:

D-ra Elena Ioan a fost aleasă Regina Balului.

Șontân-șontâc, sârmana fată înaintea-ză cu ochii în jos spre locul de cinste, roșie de rușine, năucită ca în vis. Și în mijlocul mirării tuturor, dintr'un colț al sălii răsună niște aplauze repezi: Era Liciu. Într'un ungher se ține o consfătuire. Din când în când priviri îndrăznețe se îndreaptă pe furis spre masa unde se aflau Liciu și Ciornei. Doi încep să le dea târcoale.

— Mă, să știi că Bălțatul ne-a făcut-o! Bălțatul era, de bună seamă, Liciu. Neintrecutul artist nici nu clipi. Comisarul intrase însă la grije. Știa el ce știa: își cunoștea el oamenii. Cuvântul „Bălțatul”, rostit mai întâi cu sfială, fu spus apoi tare — tare și, în curând, un strigăt obștesc cuprinsese sala:

— Jos cu „Bălțatul”!

Liciu știa numai ce sânt fetele din Popa Nan — din piesa lui Digeo — dar Ciornei avea idee cam ce sânt și.... băcții din Popa Nan. Pe de o parte îi dădu să înțeleagă lui Liciu că ar fi bine să plece, fiind târziu: iar pe de alta se încrunță de vreo două ori la cei mai fâvnoși dintre instigatori. Căci se făcea propagandă în contra Bălțatului. Liciu părea că nu înțelege. Flăcăii cu breton își șopteau între ei, intrau și eseau. Se cunoștea cât de coloză se pune ceva la cale. Ce să facă bietul comisar? Ar fi vestit poliția, dar nu-i venea să-l lase pe Liciu nici o clipă singur: ar fi trimis pe cineva, dar anzea artistul. Era cum nu se poate mai rău. Ioan Elena plecase plângând condusă de fel de fel de batjocuri:

— Unu, doi. Unu, doi!

— E fudulă de un picior!

— I-a intrat un sămbure în gھیată.

— Drepti! unu, doi! Unu, doi!

În sfârșit servitorii începură să stingă lămpile: singurul mijloc prin care poți să hotărăști flăcăii din partea locului să părăsească sala de joc. Liciu și Ciornei au rămas mai la urmă. Către poartă se grămădise vreo cincizeci de flăcăi, toți cu moțul pe ochi și cu reteveul în mână.

Când să iasă, un băetandru se apropie de Ciornei:

GUZGANII

de LEON TOLSTOI

În timpul iernii din 1866, rămăsesem pentru o zi, la reședința din Yasnaia Poliana, singur cu discipolul meu favorit, M. Teneromo.

— Nu te temi de guzganii? întrebă Leon Nicolaevici, care stinse lumânarea și se înveli bine în păturile sale... Ești un om fericit! Dar, eu, strașnic mă mai tem... În acest moment chiar, aud nu știu unde, că roade ceva... Sunt mulți, aici... Altădată, se conservau șunci în această cameră... Poate ai observat niște cărlige în tavan... Eră aici o magazie: astă se vede după cum sunt lucrate bolțile și după înălțimea ferestrelor. Am venit să stau în această odaie fiindcă este mai calduroasă... Însă guzganii mă neliniștesc... Au ceva simbolic în frica ce mi-o inspiră. De altfel când îi privești îți par animale drăguțe, curățele: însă mișcărilor lor precipitate, repeziciunea lor, înfățișarea lor neliniștită și cruzimea lor aparentă simbolizează grozav de bine păcatul, și produce o impresiune de groază, o spaimă meschină, care roade și de care ori și cine, cu o dorință nebună, ar vrea să scape.

„Îmi amintese, mai cu seamă, de o noapte. E mult de atunci, în timpul bătăliei dela Sebastopol, la care luam parte ca ofițer.

„Către seară, focul artileriei deveni înfricoșător, și bateria noastră întregă își desfășură toată furia. Bubuiturile umau unele după altele și împleau aerul cu poc-

— Domnule șef, vor să-l facă scăpat pe Bălțatul!

În curie se făcuse întuneric. Grupul se apropie. Se auzi o voce groasă:

— Ce caută Bălțatul printre noi? Nu ne trebuie aristocrații! Comisarul fierbea. Să dea signal de alarmă să aduce sergenții, s'ar fi făcut un scandal ce nu i-ar fi plăcut lui Liciu.

Atunci, în fața celei infuriate și gata de bătaie, pe când Liciu se pregătea să înainteze fără să dea nici o luare aminte flăcăilor din Popa Nan, comisarul avu o inspirație:

Se duse drept spre ei și, cu o voce care îi făcu să amuțească, le strigă vârându-și cozorocul chipiului în nasul celui din față:

— Mă, știți voi cine e domnul? E artistul Liciu dela Teatrul Național.

În clipa aceea s'a petrecut ceva nimitor. Cei din frunte își scoaseră pălăriile: iar cei din fund se îndesau să-l vadă. Și ca și cum ar fi fost din vreme înțeles, cei cari cu un moment mai înainte se legaseră să-l cotonogescă, strigau într'un glas:

— Trăiască Liciu!

Când l'a luat de mână să-l ducă până la trăsura, trecând prin mijlocul flăcăilor așezați acum pe două rânduri. Ciornei povesteste că brațul lui Liciu tremura.

CONST. RAULEȚ

nituri, trimițând departe fășii aprinse. Dușmanul răspunde cu îndârjire. Ghiulele cădeau ca ploaia în jurul soldaților și se spărgeau deasupra capetelor lor, cu un șgomot asurzitor.

„Orele mele de serviciu terminate, încredințai bateria înlocuitorului meu, și coborii, ca să mă odihnesc, la adăpostul meu. Eră săpat sub un zid gros de pământ și blindat.

„Mă întinsei pe patul meu de campanie și începui să citesc la lumina unui capăt de lumânare.

„Somnul nu veni.

„Și cum să dormi? Mugetul tunurilor ajungea până la mine, și, la fiecare descărcare, mi se părea că tavanul și zidurile, cât pe ce, au să se prăbușească și au să mă îngroape sub dărâmurile lor. În realitate, nu eră decât vibrațiunea aerului, care străbătând prin ușă, producea această impresie de prăbușire.

„Această constatare mă absorbi, și, pe înecut, mă liniști: îndată ce n'au încălzit și simțindu-mă în afară de orice pericol, începui iarăși să citesc.

„Fără să-mi dau seama, așipii și chiar adormii. De odată, simții că guzganii, erau acolo.

„Nu deschisei ochii: dar, deslipind abia pleoaple, văzui, că locuința eră luminată de acelaș capăt de lumânare, și că, pe podea, lângă sacul cu proviziuni, stăteau doi guzganii enormi.

„Mi se părea, precis și-o spun, că stăteau foarte liniștiți și că nu se mișeau de loc.

„Închisei îndată ochii și aruncaii cartea pentru ca șgomotul să-i puie pe fugă. Dar văzui că ei nu fugeau. Mă întorși, în toate chipurile, în pat: guzganii nu se duceau: ei rodeau furios nu știu ce și auziam cum nu se mai astâmpărau.

„Nu pot spune că am avut impresiunea că s'au suit pe mine, sau că mi-au ridicat picioarele, spinarea, capul.

„Aceasta n'ar fi fost așa de grozav: aș fi știut ce voiau cu mine. Ceeace făcea ca frica mea să fie de nedescris, eră că mi închipuiam mii de lucruri, cari de cari mai înspăimântătoare. Mă simțeam înconjurat de ei, și vedeam îndrăzneala lor nerușinată: simțiam puterea lor misterioasă asupra mea; ei îmi paralizau brațele și picioarele: mă imobilizau numai ei singuri: simțeam cum mi se ridică părul în vârful capului, și pielea mea se ridica în mii și mii de încrețituri, cum se întâmplă, când te cuprinde o frică grozavă.

„Eram așa de amețit de aceste senzații și de spaima mea nespūsă, că nu mai auziam bubuitul tunurilor bateriei mele.

„Îmi amintese, de bucuria ce simții, când o bombă căzu aproape de adăpostul meu, și când această bubuitură mă trezi din amorțală. Îmi adusei aminte de bateria mea, de limbile de foc ce plouau, de orele mele de serviciu, și regretam că nu era încă rândul meu de a înlocui pe ofițerul de dimineață.

„Ah! cu ce plăcere aș fi părăsit adăpostul meu și aș fi înlocuit pe ori și cine ar fi fost.

„Dar ce-ar fi spus camarazii mei?

„Aș fi murit de rușine să mărturisesc că-mi fusese frică de guzganii și că ei m'au alungat.

„Și simțeam cum alți doi guzganii pătrundeau în sufletul meu sub forma rușinei și a fricii.

„...Rușinea și frica. Ele luptă între ele, și una vrea să învingă pe cealaltă. Frica mă alungă de aici, din patul meu, și rușinea mă reține și mă țintucește în culesul meu.

— Rămâi aici, și dormi!

„Dar nu pot să dorm! Sunt foarte tulburat.

„Și guzganii, nu accia cari erau în sufletul meu, ci, adevărații, acci cari trăiau, acci cari erau pe podea, — îi auziam rozând și continuând infernalul lor șgomot.

„Aruncai, cât colo, pătura de pe mine, sării jos din pat, și, drept în vârful picioarelor, ca pe niște catalige de cauciu, fugii afară.

„Întâmplă-se orice, dar nu pot să stau în adăpostul meu...

„Cerul eră în flacări din cauza schijeilor de obuz: aerul, încărcat de praf, de fum și de pământ amed, ridicat de bombe, eră înăbușitor. Domnea un șgomot asurzitor, și la fiecare pas, riscai să găsești moartea.

„Dar, eu mă simțeam ușor, ca și cum aș fi scăpat din cea mai mare primejdie.

„Știu, știu că în această împrejurare, ca și în toate relațiunile dintre oameni, pricina cea mai mare a tuturor relelor este lipsa de iubire. De aici vine frica, căci prin iubire, n'ai frică. Iubirea nu știe de frică. Înțeleg și simt micimea sufletului meu, și lucrez din răspuțeri ca să-l înalț, să-l lesăvârșesc.

Din Franțuzește de

AURELIA TOTOESCU

TEATRUL ROMÂNESC ÎN ARDEALUL DE PE VREMURI

de SEPTIMIU POPA

În Ardealul de pe vremuri n'a existat și nu putea să existe decât teatrul românesc de diletanți. Diferitele serbări culturale, petreceri dansante, sfînjiri de biserică și școale la sate și la orașe erau înpreunate cu „producțiuni declamatorico-teatrale”. Așa numiții „artiști” se recrutau din rândurile tinerimii studioase și ale adorabilelor cucuțițe din zilele acelea. Între venerabilele matroane ale zilelor noastre nu se va găsi, poate, nici una, care în zilele tinereții să nu fi secerat, ca „actriță”, puternice aplauze din partea publicului iubitor de artă românească.

La sate, artiștii se recrutau din flăcăi și fete de țaran, iar directori de scenă erau preoții și învățătorii. Există și o bogată literatură teatrală românească în Ardeal, cu lucrări originale, traduceri și localizări, a cărei autologie nu s'a făcut încă, dar, ar trebui să se facă. Fără pretenția vreunei deosebite valori literare, piesele de teatru ce se scriau în Ardeal aveau tendințe moralizatoare și mai ales... naționalizatoare.

Se jucau mai ales piesele lui *Iosif Vulcan*, activul președinte al „Societății pentru creșterea unui fond de teatru român”. În epoca romantică a lui „scrieți băieți, numai scrieți”, Iosif Vulcan a scris și apărit vre-o cincizeci de piese, isvorite din însuflețirea națională a acelor vremi. Între acestea recordul — în ce privește numărul reprezentanților — îl bătea „Ruga dela Chisătau”, eternizarea scenică a unor fumoase obiceiuri românești bănățene. Urmau dialogurile lui *Alexandru Țințariu*, monoloagele lui *Anton Pop* și multe altele. Apoi, toate piesele populare ale lui *Alexandri*, ca „Arvinte și Pepelea”, „Piatra din casă” și „O nuntă la țară”. În ultimii ani de stăpânire ungurească se mai jucau și piesele lui *Octavian Prie*, între cari „O vișoară” a ajuns aproape o mie de reprezentații.

Piesele lui Caragiale și alte piese de valoare literară reală se jucau numai la orașe cu prilejul congreselor „Astreii” și ale „Societății teatrale”. Până în 1900 se organiza și la Blaj o reprezentație teatrală cu „artiști studenți” în seara de „lăsatul secului”, când, deodată Blăjenii au fost nevoiți să renunțe la această „petrecanie” pe urma unei porunci strașnice venite dela Budapesta. „Reuniunea rodailor români” din Sibiu, de sub conducerea lui Victor Tordășianu, deasemenea organiza câte-un eielu de 4—5 reprezentații teatrale în cășlegi. Într-o vreme, chiar și „Reuniunea femeilor române” din Blaj avea îndelerniciri teatrale. Teatru românesc stabil în Ardeal n'a existat, dar, gazetele românești aveau, cu toate acestea, rubrică teatrală românească stabilă.

O singură dată s'a jucat „Năpasta” lui Caragiale într'un sat, dar, fără să fie primită cu simpatie din partea publicului, alcătuit mai ales din țărani. În discuțiile poruite cu acest prilej s'a căzut de acord, că „Năpasta” e o piesă fărâncască, dar nu pentru țărani.

„Societatea pentru creșterea unui fond de teatru” a nutrit un vis, pe care, în condițiile politice de atunci chiar și cei mai

optimiști români ardeleni îl credeau irealizabil. Era visul clădirii unui teatru românesc stabil, cu o trupă stabilă de artiști profesioniști. Societatea a împărțit chiar și burse „unor tineri de mare speranță”, pentru a se perfecționa în arta dramatică. Între aceștia amintim pe *Zaharia Bărsan*, *A. P. Bănuș* și actualul preot dela Sebeșul Săsesc, d. *Titu Morar*. Fondul societății atinse cifra de un milion coroane. La ultimele congrese anuale președintele cu oare-are tremurare în glas făcea constatarea, că ne apropiem de împlinirea sfântului vis. Se gândia el oare la forma realizării visului? Poate...

Odată totuși, s'a clădit în Ardeal un teatru stabil românesc, organizându-se și o trupă stabilă românească. Dar, nu la orașe, ci... la sate. Prin anii nouăzeci, preotul *Ioan Baciu* din Șoimuș, jud. Bistrița-Năsăud și-a zidit casă parochială. Încă înainte de începerea clădirii i-a venit ideea, ca lângă edificiul caselor parochiale să ridice și o sală de teatru, cu staluri, loji și galerii. *Ioan Baciu* de altfel conducea o trupă de actori-diletanți țărani, în fruntea cărora a trecut sute de orașe și sate ardeleni și bănățene, cu un repertoriu de vre-o zece piese (*Alexandri*, *Iosif Vulcan*, plus, localizări).

„Amfiteatrul” ce se clădia în casele parochiale avea să fie „altarul principal al templului artistic ce se extinde pe întreg teritoriul pământului locuit de românii supuși stăpânirii ungurești”.

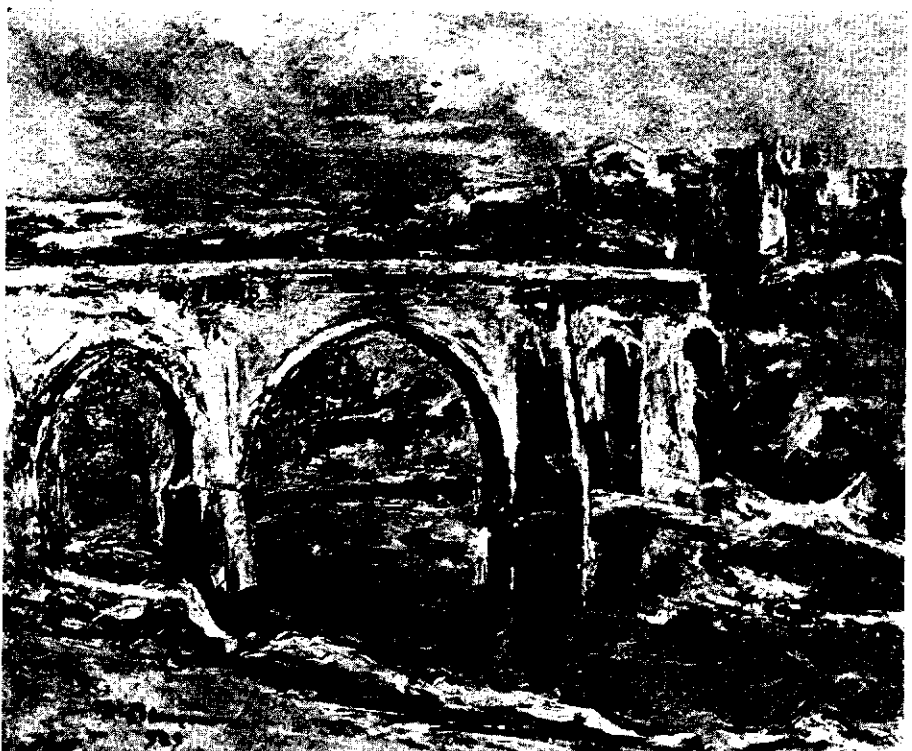
Dar, bunului preot nu i-a fost sorocit să-și vadă visul împlinit. Când „amfiteatrul” era aproape terminat, au răsărit de-

odată în comună câțiva jandarmi, conduși de un solgăbirău. Sau dresat procese verbale, *Ioan Baciu* a fost dat pe mâna parchetului, iar gazetele ungurești dela Budapesta și Cluj tunau și fulgerau împotriva popii valah, trădător de patrie. Însfârșit, visătorul preot a fost scos de sub ori-ce pedeapsă, dar, s'a rostit sentința de moarte asupra „amfiteatrului”, care a fost transformat în două camere de locuit. Cu lacrimi în ochi *Ioan Baciu* a asistat la dărîmarea lojilor și galeriilor...

Din când în când și cu permisiunea dobândită cu neînchipuite greutate dela guvernul unguresc, venia în Ardeal vreo trupă dela București, ori, Iași.

În vremea lor, atât *Millo*, cât și *Pascaly* au trecut cu trupele lor orașele Ardealului. În 1912 a venit trupa lui *Antonescu*, care a jucat piesele lui *Caragiale* și bucăți traduse din franțuzeste. Condeii omenesci n'ar putea descrie însuflețirea cu care ardelenii însoțeau drumul triumfal al acestei trupe. Din depărtări de zeci și chiar sute de kilometri alergau preoții, învățătorii și alți cărturari dela sate, ca să asculte pe cei veniți în numele... visului necimplinit.

La Cluj, trupa lui *Antonescu* n'a fost admisă să joace teatru, pe motiv că în acest oraș există teatru stabil unguresc. S'a organizat numai o cină prietenească în sala unui restaurant, cu cântece, recitări, fragmente dramatice și... discursuri naționale. Cina s'a încheiat cu un duios „la revedere”. După câțiva ani s'a dovedit, că acest „la revedere” nu s'a spus în zadar.

GH. PETRAȘCU: „Pod din Toledo”

critica literara

ZIARISTUL, SCRITORUL ȘI ANUNȚUL

de ION FOTI

Este creator de curente și de glorie, distrugător de fetiși, iubitor de larva lupței, avangarda tuturor hăitărilor ce se dau pentru cauzele mari, cel d'întâi care se sacrifică, cei din urmă care profită.

Ziaristul a contribuit, la noi, enorm la crearea curentului pentru intrarea în războiu; ziaristul de principii a fost educatorul cel mai de seamă al poporului, pe care politicienii sau îl ignorau sau îl îmânaiau, după nevoie. Istoria ziaristicii de idei se confundă cu însăși mișcarea intelectuală de o sută de ani. Prin *Curierul de ambe-sexe*, *Heliade Rădulescu* a luptat la modernizarea Munteniei, prin gazete, *Filimon* a atacat trecutul și obrăznicia tiranică a ciocoiului. Gazetele au creiat curentul unru celor două principate cu Domn comun. Ideile generoase le-au răspândit gazetarii mari, ca *A. Rosetti*, *Cezar Bolliac*, *Panu*, *Ion Nădejde*, *Gherea*, frații *Bacalbașa*, *Ranetti* etc., iar marea mișcare naționalistă care era să ne ducă la Unirea cea mare, pornită de *Eminescu*, a fost susținută, timp de două decenii zi cu zi, de un alt gazetar, formidabil acesta ca putere de muncă, vastitate de cunoștințe, vigoare și pitoresc de stil, îndrăzneală și fanatism patriotic: *Nicolae Iorga*.

A făcut pentru generația Unirii acest dascăl ce nu făcuseră două zeci de veacuri. Cei mai de seamă intelectuali, profesori, publiciști au pornit de la el: i-a creat verbul său inspirat și înălțător, convingerile sale exprimate zilnic în mesagii scurte, coprinzătoare, mici plachete de bronz, capodopere de multe ori, totdeauna interesante și captivante.

Cea mai mare parte din numele de seamă ale gazetăriei și publicisticii actuale pornesc de la *N. Iorga*.

Dar a existat la noi și ziaristul profesionist, nu numai cel de idei. Reporterul neobosit și cu informația la timp, redactorul de editoriale al partidelor, de articole de polemică, reporterul parlamentar, judiciar, de fapte diverse, etc.. În toate aceste ramificații ale gazetăriei, de la primul redactor, secretarul de redacție, reporterii, sau redactorii diverselor rubrici de azi, ce merg dela modă până la sport, de la șah până la cronicile infinite ale actualității—, sunt ziaristi cari se ridică la înălțimea celor mai buni profesioniști de aiurea.

Ziaristul la noi a făcut mari progrese, a fost totdeauna în fruntea marilor mișcări și curente și a reprezentat, poate, mai mult, ca celelalte ramuri ale vieții naționale, în această direcție, interesele generale.

Este important de reținut acest lucru cu atât mai mult, cu cât ziaristul de principii și de idei începe să fie înlocuit cu „marele reportaj” și cu reclama comercială. Cronicile cinematografice au dispărut înlocuite cu anunțuri plătite, în cari se exagerează și în cari se caută cuvântul sugestiv, ilustrația nimerită pentru a frapa imaginația cititorului, în acest

caz, pe viitorul client. Tot așa se face și cu cărțile. În afară, de cotidienele cu tradiție mare, și în revistele cu renume mondial, unde se recenzează sau se critică numai anumite cărți, în cele mai multe cazuri se publică mici dări de seamă plătite sau chiar anunțuri în rubrici lucrative pentru ziare.

Scriitorul este exclus din acest șivoi zilnic, dacă nu este colaboratorul unei gazete. Din cauza amplei dezvoltări ce au luat-o ziarele, pline de rubrici variate și zilnice, revistele sunt în plină decadență.

Cititorul grăbit nu are vreme să se aprofundeze în studii și în publicații de specialitate. Astronomul, financiarul, scriitorul își condeșează părerile în ziare unde este solicitat, mai bine plătit și în contact cu marea publică.

De aci o criză a publicației de idei, a magazinului — care crede că-și va relua locul important educativ în viața noastră socială, după ce vom trece cu bine epoca această de tranziție și de lipsă de stabilitate—, în toate domeniile spiritului.

Și este natural să fie așa. În fenomenele sociale, în van am căuta pețe în soare și am face recriminări, de oare ce nu sunt justificate cu nimic. Ele au baze serioase, ce nu pot fi negate și nici puse în discuție.

Trăim într-o epocă de mare zăpăceală. În politică, în economic, în finanțe, în viața socială, în artă, în curentele spirituale, în constatățile științei, revizuiim totul. Știința din apodictică și infailibilă s'a transformat într'un scepticism general, care repune în discuție toate datele experienței noastre. În politică, formidabile curente anarhice dărâmă bazele principiilor sacrosante de autoritate, ierarhie, disciplină, fără de cari nu poate să existe civilizație și progres.

În economia politică sunt răsturnate toate noțiunile de până acum; se pare că formula de salvare a Europei nu s'a găsit încă și suntem în căutarea ei, printr'un compromis care nu e altceva de cât sentimentul de economie și de muncă fără preț.

Desigur că și arta suferă: șarlatanii și creatorii se amestecă în aceeași oală. La ce adevărată creație? Publicul preocupat de ziua de azi nu se mai gândește decât cum să-și asigure existența și cum din puținul ce-l câștigă să profite mai ieftin și cu ceva mai la îndemână. Îl satisface cinematograful, care nu-i cere ore fixe și nici pierderea unei seri; se mulțumește cu orice, numai să fie accesibil unui spirit simplist și primar, așa cum ni se redau toate filmele.

Totuși, în acest haos, principiul fundamental persistă; ideea își menține inalterabilă forța ei magnifică. Tot plăcerile sufletului sunt cele mai mari, cele mai nobile, cele mai durabile. Omenirea dezamăgită impregnată de un materialism cras în contradicție cu marea noastră idealuri, pentru a trăi trebuie să revie la

divinele iluzii ale fanteziei, la dulcile speranțe amăgitoare — hrana sufletului, cum sunt alimentele nutritoare corpului.

Sufletul acesta de reîntinerire, această renaștere a spiritului, după cele mai terribile zguduiri ale marelui război, se resimte peste tot, chiar în Rusia haotică, unde sentimentul de adorațiune religioasă pălăie, se aprinde ca în primele secole ale creștinismului. De altfel opera pseudomistică ale unor detracați este un semnal pentru a reveni la marea artă, ce nu o creiază decât vajnicele preocupări ale sufletului și n'o amreolează decât nimbul de aur și de foc al idealului.

Tocmai acest ideal ne mulțumește mai mult ca toate satisfacțiile materiale, pentru că este un fenomen interior permanent, ce bea la izvorul iluziilor noastre și se hrănește din minunatele creațiuni ale fanteziei. Ca într-o lanternă magică se oglindesc în el toate dorințele noastre de mai bine, toate speranțele într-o dumnezeire iertătoare, ce concentrează toate eforturile pentru a creia din viață noastră un scop, o unealtă în serviciul cauzelor mari. Idealul ne învață jertfa de sine, ne-o face divină suferința pentru ceva nobil, ne îndeamnă la acte de curaj și ne creiază eroi, chiar în mărunta existență zilnică a unor umili.

Izgonirea idealului din artă a ucis paradisul fanteziei, a coborât-o pe pământ ca o Ileană Cosânzeană cerșitoare, zmulgându-i aurcola frumuseții incomparabile și a voluptății cerești.

Ca focurile cari arătau pe dealuri sau pe muntii apropierea unei nenorociri, așa materialismul integral ne-a scufundat în durere și în nefericire veșnică. Acum, din toate unghiurile pământului apar salvatori, Mesii cu misiuni divine, prevestitorii veacului de aur pe care l-a ucis știința și scepticismul în trecut. Semne de timpuri noi în artă sunt evidente. Le salutăm aurora lor binefăcătoare.

EPIGRAME

Lui C. Ardeleanu, autorul romanului „Am ucis pe Dumnezeu”.

Deși sunt mulți ne'ncrezători,
Eu totuși cred că e uman
Și nu prea greu ca să-L omori
Chiar și pe EL...., cu-așa roman.

Lui N. Kirilășescu, autorul comediei „Un erou”.

Un erou?... pardon, stimatule!...
Cred c'afirmi ceva greșit,
Căci eroi sunt sute, poate:
Toți acei ce te-au.... citit.

AUREL CHIRESCU

plastica

SALONUL OFICIAL

— ARHITECTURĂ ȘI ARTĂ DECORATIVĂ —

de LUCIANA DRACOPOL-NEGULESCU

SĂLILE ȘCOALEI DE ARHITECTURĂ

Nici că s'ar putea o împerechere mai clasică și mai firească. Cele mai tipice înfăptuiri utile și frumoase sunt strănse într'un mănuchi de o varietate concepțională și de realizare care permite o incursiune în mai toate făgașurile artelor respective. Așa s'ar putea defini în mai multe cuvinte „Salonul”, care este o oglindă a vremii, a frământărilor ce animă spiritele artiștilor.

Prima impresie ce ți-o dă ansamblul e surprinzător de bună și în artele plastice se ține seamă de acest moment hotărâtor, pentru ochiul unui observator.

Să rămânem deocamdată la arhitectură, atât pentru că — în general — însușirile ei impune înătețea, cât și prin observarea comparativă a celor expuse la „Salon”.

Arhitectura prezentată la Salon are o însușire caracteristică și semnificativă: varietatea stilurilor.

Altă dată fiecare epocă își avea stilul preferat.

Astăzi existența unui trecut bogat în motive de inspirație arhitectonică, a făcut posibilă o diversitate a stilurilor în aceeași epocă datorită gustului și preferințelor artistului care are cum să-și aleagă cele mai potrivite forme de expresie.

La noi există o arhitectură autohtonă, istorică, obișnuită clădirilor din jurul mănăstirilor și caselor boierești, un stil care a rămas și astăzi, dar care numai pe alocurea mai e pur. De obicei astăzi, stilul arhondaricului de altă dată s'a exagerat, devenind de o frumusețe comună și superficială, demnă să uimească pe necunosătorii de artă. Acoperișul a devenit o serie de jocuri ascuțite și neregulate cari supără privirea, iar romanticele ceardacuri cu coloane și arcade ogivale, balconase agățate oriunde, justificate prin așa zisul stil de „o-lă”.

Lucrul însă nu este inexplicabil. Incoherența și nesiguranța spirituală, întâlnită și în alte domenii artistice, își are reprezentanții ei și în arhitectură. Se mai găsesse însă și lucrări de stil pur, cum ne-au convins unele lucrări expuse la „Salon”, ca de pildă casa I. P. S. S. Patriarhului Miron Cristea din Dragoslavele de arhitectul Berechet, care năstrează toate farmecile conacului în stil românesc.

Dar lângă aceste opere pure, lângă „Castel năvăloresc” (Lunu) atât de potrivit unei margini de pădure, la poalele muntelui, lângă admirabila reconstituire medievală a castelului „Corvinilor” din Hunedoara (Bordenache, Canella, Călugăreanu, Nigo) și a bisericilor mai ales bizantine, întâlnești în „Salon” și alte stiluri străine. De pildă stilul francez, elegant și mactos, al Palatului Regal (Nenculescu) și stilul clasic, greco-roman, al muzeului din Alexandria (Becu).

Și apoi găsești la „Salon” edificii moderne, care însă aracori ating caracteristica stilului.

Cele mai multe sunt etape de suș și de purificare, spre ceea ce găsești numai răsele.

Dar în legătură cu arhitectura modernă, țin să fac o observație. Tendințele arhitecturii moderne au făcut din această latură a artelor plastice vestitoarea clasicismului spre care tind. Cine a observat cele câteva clădiri în care nu mai există jocuri oșobitoare de linii întorțiate și interminente la care se adaugă conglomeratele decorative, îmi va găsi părerea adevărată. Preferința pentru linia dreaptă în arhitectură, la care se adaugă coloana simplă, ca și toate decorurile liniare este din însăși edificiul și nu suprapuse dă o foarte bună impresie ochiului. Contemplatorul nu se mai oprește la motive greoaie și oșobitoare ca în așa zisul stil de „vilă”, ci curge la vale odată cu linia și poate primi ansamblul fără sforțare. Această arhitectură de linie simplă, sobră și severă, care liniștește prin seninătatea ei și nu frământă sufletul, este clasică. În acest sens arhitectura a făcut un pas înaintea celorlalte arte plastice și însăși condițiile ei de existență, o va impune mai ușor multimei.

La „Salon” sunt câteva procețe de palate înspunătoare de frumusețe și de măreție, concepute în stil modern, încă impur, ca de pildă palatul „Ligei Culturale” de Traianescu sau acela de Cristinel, imobil de raport al lui Iotzu, sau palatul „Asigurării Românești” de Nădejde și Doicescu. Numai palatul „Asigurării Românești” al fraților Creangă este însă aproape complet purificat de reminiscențe străine. Dar o lucrare cu totul deosebită și caracteristică, care nu mai are nimic din ce suntem obișnuiți să vedem este proiectul intitulat „Casa unui arhitect” a d-lui Cananău. Este singura lucrare pură din tot „Salonul” și specifică stilului clasic, așa cum va fi înțeles în vremile noastre.

Exagerările simple nu se împacă însă cu frumosul, fiindcă nu opresc privirea și lasă prea evidentă ideea utilității. Așa sunt „Administrația C. F. R.” și „Oraș petrolifer” (prima de Doicescu și Evolecanu, cealaltă de Zarifonol). Având în vedere scutul pur practic al acestor construcții, probabil că autorii nici că s'au gândit să satisfacă pretențiile estetice.

În general arhitectura prezentată la „Salon”, de stiluri multiple și variate, inspiră interes prin grija cu cari expozanții ne-au oferit frumosul adevărat. La impresia generală de frumusețe care se degajează din jocul schematic al liniilor, se adaugă forma exterioară a ansamblului, coloritul și decorațiunile.

Dar mai este ceva. Organizatorii „Salonului” nu s'au mulțumit să ne arate puterea de creație a românului ne țărîmul arhitecturii, ei au voit să comoleze locașul omului și să arate forța inventivă în cealaltă latură a frumosului util al locuinței, decorațiunea. Dela încoțat ținem să spunem că arta decorativă, cel puțin așa cum e prezentată la „Salon” e de o valoa-

re cu mult mai inferioară arhitecturii. De aceea pe câtă vreme arhitectura poate rivaliza cu orice producție străină, arta decorativă nu mulțumește pe cunosătorii de orfevrerie, mai ales că obiectele străine sunt adeseori foarte reușite.

Dar scăderile artelor decorative le vom observa din mai multe puncte de vedere. Întâi că la „Salon” nu sunt reprezentate toate speciile artelor decorative și apoi că cele reprezentate sunt de o valoare sub nivelul produselor străine. De pildă nu există nici un fel de decorațiune internă, sculptură în lemn, tapete, relieuri, într'un cuvânt nu există arhitectura interioară. Singurele exemple în această categorie sunt „scara casei unui amator de artă” (Henriette Delavrancea-Gibory) și o schiță de vitraliu (Beller).

Interioarele sunt tot așa de slab reprezentate cu toate că sigur s'ar fi găsit oameni de gust care să știe să le facă mai reușite.

Trecând la obiectele de detaliu avem de observat însușiri în cadrul celor ce ne sunt date.

Unele din vasele în ceramică ale d-lui Niculescu și ale d-rei Petrescu sunt încercări cu oarecare valoare artistică. (Vas cu fărânci este autohtonizarea unui vas antic grecesc, în care „Corele” sunt române în port fărâncesc).

Dintre covoarele românești mai reușite remarcăm pe ale d-nei Vasiliu Chiață, în care sunt bine prinse chipuri sculptate în lemn, după concepția fărâncului. Je o naivitate primitivă caracteristică. Coloritul precum și modul de tratare dau impresia pirogravurii. Dar dacă lucrările d-nei Chiață sunt discutabile, covoarele d-nei colonel Șoarece ca și lucrările d-nei I. Ioanid cum vom arăta imediat, fac excepție dela scăderile generale. Aceste covoare cu motive străine, atât prin subiect, prin colorit și țesătură sunt de o frumusețe incontestabilă.

Și mai slab reprezentate sunt sculptura și pictura decorativă, dar nu fără explicație.

Se vede că la noi gustul pentru basorelieu și frescă aceste ornamente artistice, nu există. Biserica doar și-a păstrat fresca religioasă De aceea la „Salon” basorelieuri nu găsim, iar fresca religioasă a d-rei Râmnicănu care reprezintă cunoscutul motiv religios „Feciora cu pruncul” e prea greoaie și petrificată, ca să poată măcar pe departe egala motivele de valoare cunoscute în istoria picturii.

Dar câteva motive cu adevărat artistice, care ies din comun, cum am observat mai sus, sunt miniaturile tempera ale d-lui Ionel Ioanid, între care mai de seamă este figura măreață a lui „Mihai Vițeazul”.

Cu toate lipsurile și scăderile observate „Salonul” de anul acesta are destule calități ca să inspire admirație și să mulțumească gusturile într'un sens, chiar dacă în celălalt aspect nu a putut-o face.

aşa şi-aşa...

INTOARCEREA LA EVUL MEDIU este articolul de fond cu care se deschide nr. 5 al revistei „Gândirea”. Este o pioasă şi inteligentă comemorare a romantismului — şi un popas în cecece această şcoală a descoperit la noi.

ACELAS NUMAR ADUCE: versuri în nota revistei semnate de d-nii: V. Voiculescu, I. Pillat şi Dragoş Protopopescu; traducerea d-lui Lucian Blaga (Sonia de Kugo Marti); două capitole din „Cartea rântului sfânt” de Sandu Tudor; o bogată şi variată cronică, cum şi o mare cantitate de material plastic preţios: vignete desenate şi reproduceri din pictorii ultimelor expoziţii.

Cu un articol despre *Pacifism*, semnat de d. Nichifor Crainic începe fascicula următoare. Se analizează cu pricepere rostul Societăţii Naţiunilor şi atitudinea popoarelor ortodoxe faţă de această instituţie de împăciuire. Drumul de urmat aici ar fi: „restabilirea raporturilor de prietenie sufletească cu vecinii noştri” — ţintă la care se va ajunge numai atunci când popoarele Balcanului se vor regăsi „în acel fond sufleteş comun, de două ori milenar, care este credinţa lor ortodoxă”.

Şi de-aici o datorie a fiecăruia dintre... aceea de a ajuta această revenire, căci — adăogă autorul — „cine va considera acest fond de tradiţii străvechi şi'n straturile lui va nrădăcina ideea pacifică a Societăţii Naţiunilor, va face operă durabilă şi dumnezească. „Feriţi făcătorii de pace că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema”.

DACA S'AR MAI INDOI cineva despre ortodoxismul „Gândirii”, nu va avea decât să răsfoiască Nr. 4 (an X) care, dela articolul de fond, rezumat mai sus, până la cronică mărantă şi ultima vigneta — tine trează ideea acestei directive psihologico-literare. Asta însemnează că, dacă până acum 5 ani, ortodoxismul „Gândirii”, era mai mult teoretic sau de specialitate, astăzi s'a practizat, a reuşit să sapa braşde adânci, atrăgând, în valurile sale liniştite o samă de personalităţi, creiând sau orientând scriitori. Şi fiindcă am în mână Nr. 4: voiu adăoga că această notă armonizează de minune versurile d-lui L. Blaga, cu proza lui Sandu Tudor, „Cimitirul” poetului religios G. Gregorian cu „Insemnările lui Safirim”, semnat de d. N. M. Condeescu — şi toate acestea cu scrisoarea d-lui Vasile Băncilă (Intr'o biserică benedictină) — care afirmă, din zi în zi, mai puternice dovezi de filosofie religioasă.

La „Cronică”: d. Al. Bădăuţă vorbeşte despre: romanul urban românesc (caracterizând: Calea Victoriei de Cezar Petrescu, La bal mascat de Ionel Teodorescu şi La Paradis general de Cezar Petrescu), d. Paul Sterian despre „Joc secund”, al d-lui I. Barbu, d. Ion Marin Sadoveanu despre: „Scriitorii şi vieţea so-

cială”, iar d. T. Viann despre... d. Ion Marin Sadoveanu (Cântece de rob).

In general: aceeaş ireproşabilă înfăţişare care inscrie „Gândirea” în fruntea periodicelor româneşti.

TARG MOLDOVENESC IN 1890 — astfel se numeşte fragmentul pe care-l publică marele prozator, d. Mihail Sadoveanu în prima fascicolă a anului curent din „Viaţa românească”. E un moment mai ales descriptiv care convine de minune cu tot ce cunoaştem din opera acestui meticolos slefuitor al cuvântului şi cunoscător al mediului moldovenesc.

UN ALT FRAGMENT publică, în acelaş număr, celălalt exponent al prozei dela „Viaţa românească” — d. Jean Bart sub titlul: „O scrisoare uitată”.

Sânt câteva scene mişcătoare petrecute „Intr'un port, odată”. — Aşteptăm cu nerăbdare primul roman al acestui experimentat cunoscător al vieţii.

Despre „LOGOFOTUL KONAKI ŞI POEZIA FRANCEZA A EPOCII” scrie — cu toată priceperea (ibidem) d. prof. Ch. Drouhet — stabilind câteva dintre modelele unuia dintre primii noştri stihuiitori. Aceştia sânt: Leonard (Idvllés morale), Claudian: Reflexii asupra generaţiei noi. la istoricul legăturilor sufleteşti dintre cele două popoare latine.

La „NOTE PE MARGINEA CARTILOR” d. Al. Rosetti, directorul „Culturii naţionale” elogiază „Jocul secund” al d-lui Ion Barbu, editat de aceeaş Casă.

DIN SUMARUL ACELUIAS fascicol: opere de idei: D. L. Sucianu: Prostia ca teorie a cunoaşterii; Al. A. Philippide: Reflexii cu prilejul unui centenar; dr. E. Crăciun: Problema cancerului; Alex. Claudian: Reflexii asupra generaţiei noi. Literatură: Radu Rosetti:

Dragostea lui Osolinsky; Henriette Yvonne Stahl; Plumb (III); versuri: Otilia Cazimir: Moment muzical; Demostene Boltez: Misticism;

Cronici numeroase şi variate semnează: d-na Izabela Sadoveanu, d. N. N. Tonitza, Thomas Greenwood; Traian Broşteanu, Nicuor et Comp. In general numărul bogat şi bine încheat.

Despre „MUZEUL NAŢIONAL de antichităţi” scrie — în „Boabe de grâu”, nr. 3 — un judicios articol, însoţit de numeroase şi reuşite clişee, d. Radu Vulpe. E vorba despre începuturile acestui muzeu şi despre insemnatele colecţiuni ce posedă — aceea a generalului Mavros, maior Papazoglu, graf Scarlat Rosetti, Procopie Cassotti, Cezar Boliac, Banul Ghica, Dem. Sturza, M. Kogălniceanu, Dem. Enciulescu, N. Creţulescu.

Activităţii de director desfăşurate de Gr. Tocilescu şi V. Pârvan li se rezervă spaţiul cuvenit — cum şi pierderilor suferite în timpul din urmă. Se încheie cu descrierea sălilor şi a şcolii din Roma, căreia d. Al. Marcu, un elev al acesteia, îi consacră studiul următor. Restul numărului: Touring-Clubul României de Mihai

Haret şi o schiţă de călătorie semnată de d. I. A. Basarabescu.

Ca totdeauna — cronică: bogată, instructivă şi variată — urmăreşte de aproape mişcarea culturală dinnăuntru şi din afară.

LUJ P. CERNA îi este închinat Nr. 12 al „Luceafărului literar şi artistic” din Brăila. Articole comemorative: un apel către foştii prieteni ai poetului „să dea în vileag fapte pe care le ştiu ca adevărate” despre Cerna (semnat: Stelian Constantin), câteva „amintiri despre Panait Cerna” (I. M. Costin) ca elev al liceului „N. Bălcescu” din Brăila — care-şi petrecea vremea „scriind sau cetind poezii din autorii săi favoriţi pe-atunci: Macedonsky, Verlaine, Baudelaire: o scurtă caracterizare biografică: „Viaţa şi opera poetului Panait Cerna” de Tudor Şerbănescu şi „Impresii din satul lui Panait Cerna” de Elena I. Cristache.

ALTE COLABORARI: Versuri: Primăvara de I. Al. Bran-Lemeny şi Strigătul lui Napoleon — de Const-Goran; Cântec antic de G. Buznea-Moldoveanu. Sonetul durerii de Ion Focşoreanu, Despărţire de St. Alexiu etc..

Activităţii cultural-literare a oraşului i se rezervă un copios articol — susceptibil de unele mici completări şi rectificări.

PATRU MONOGRAFII LITERARE sânt: Alecu Russo de Petre N. Haneş; N. I. Petrascu: Vasile Alecsandri;

Tudor Vianu: Poezia lui Eminescu; Paul I. Papadopol: Un sol al biruinţei: poetul St. O. Iosif.

Pe când altele? Coşbuc, Vlahuţă, Gârleanu, Cerna, Caragiale aşteaptă să fie studiaţi şi aprofundaţi.

„**INDREPTAR**” (No. 4) continuă să adune pe vechii colaboratori ai „Vieţii nouă”. Astfel — numărul acesta ni-i readuce pe d-nii M. Cr(uceanu) şi N. St(ănescu), cu ale cărora nume eram atât de obicinuiţi.

Se deschide printr'o caracterizare a scriitorului francez Alfred Mortrès despre Honoré de Balzac din care extragem

„Balzac e un romantic prin dinamismul său, prin zugrăvirea excesivă şi frenetică a personajilor, printr'un caracter fatidic, prin paroxismul statornic al pasiunilor, prin romanescul situaţiunilor. Toate aceste însusiri sânt mult depărtate de realismul plat al lui Zola, al lui Flaubert, al lui Guy de Maupassant”

De-aici rezultă că: „Gloria lui Balzac de abia începe. Ea va creşte dealungul veacurilor, pe măsură ce scriitorul va fi fost mai cunoscut”, căci, „dincolo de moravuri, sânt caracterele şi pasiunile, care se schimbă cu mult mai încet”.

Restul numărului, bogat, variat şi cu îngrijire scris, aduce literatura preţioasă a d-lor I. M. Raşcu şi Eug. Speranţia, a d-nci Mia Frollo — dar mai ales o bogată şi inteligentă cronică asupra actualităţii literare româneşti şi — mai puţin — străine.

Literara

O seama de cuvinte

b a z a r

caricatura zilei

EXPLICAȚIE !..

Intr-o zi un scriitor mediocru spuse lui Balzac :

— Am mândria să pot spune, că sunt fiul operei mele !

— Bravo ! Atunci, te rog să transmiți tatălui d-tale toate felicitările mele, răspunse Balzac. L-ai scăpat de o gravă responsabilitate.

Verhaeren era foarte econom. Călătorind în Olanda cu pictorul spaniol Regoyos, se însărcină să cumpere două bilete de tren, dar nu mai găsi decât unul.

— Ah ! Dumnezeu ! spuse el prietenului său. Am pierdut biletul tău.

D-ra V., e o artistă de talent ; dar înzestrată cu un fizic cât se poate de neplăcut. Jucând la Reims o piesă de Ded Rysel, partenerul ei îi adresa următoarea replică :

— „Doamnă, te schimbi la față...”
„Las-o să se schimbe,” strigă cineva din sală, nu va pierde nimic”.

Intr-o seară, la premiera unei comedii foarte slabe, se auzi deodată un fluierat puternic și lung.

Autorul (H. de Bornier) care tremura în culise, exclamă cu parapon :

— Știu eu dela cine vine asta ! Colone-lul !

— Ce colonel ? îl întrebă un confrate.

— Un colonel de cavalerie, dușmanul meu cel mai înverșunat !

Cu prilejul celei de a doua reprezentație, fluierăturile se întesiră. De data asta nu mai fluiera o singură persoană, fluiera toată sala.

— Nu ți-am spus eu, se văită autorul, ticălosul de colonel !... Nu mă slăbește de loc !

— Adevărat, mare dușmanie trebuie să-ți poarte colonelul ! îi răspunse confratele. Astăseară n'a mai venit singur, a venit cu tot regimentul.

Au rămas celebre glumele și farsele lui Le Kouoray, secretarul d-nei de Sévigné.

Intr-o zi, umbra sub pelerină, cu o piatră cât toate zilele. Când fu întrebat ce face cu piatra, răspunse că e o mostră dintr-o casă pe care ar vrea s'o vândă.

Un marchiz, bogat putred, căruia îi intrase în cap ideea că știe să picteze, chemă într-o zi la el acasă pe celebrul pictor Poussin, spre a-i cere părerea asupra ultimului tablou pe care-l smân-gălise :

— Domnule marchiz, spuse Poussin, vă lipsește un singur lucru ca să puteți fi considerat un pictor mare : sără-cia !

SENATUL AMERICAN ARE.. BROAȘTE NOI.

La toate sălile Senatului american au fost schimbate broaștele. 320 de broaște automate vor asigura pe senatori contra furtului. Într'adevăr aceștia s'au plâns că le-au dispărut în ultimul timp diferite hârtii din birourile lor.

ZECI SAPTĂMĂNI DE REPREZENTAȚII SHAKESPEARIENE

Comemorarea festivală a lui William Shakespeare, la Stratford-on-Avon, va începe în ziua de 7 Iulie, cu o reprezentație a lui „Othello”. În rolul lui Othello va apare Wilfred Walter George Hayes va interpreta pe Iago și Joyce, Bland pe Desdemona.

Sărbătorirea va continua timp de zece săptămâni, până la 15 Septembrie, reprezentându-se întregul repertoriu „Othello”, „Cea de-a douăsprezecea noapte”, „Mult zgomot pentru nimic” ; „Visul unei nopți de vară” ; „Iuliu Cezar” ; „Romeo și Julieta” ; „Femeile vesele din Windsor” ; „Hamlet” ; „Furtuna” ; „Regele Richard al III-lea” și „Machbet”.

În ziua de 7 August se va da un spectacol special de dansuri, baleuri și reprezentații de mimică.

PLOAIE ARTIFICIALA

După mai multe experiențe nereușite, deoarece au fost făcute pe o vreme nefavorabilă, d. Veraort, un olandez a isbit să producă ploaie în vecinătatea Amsterdamului prin asvârlirea de gheață pulverizată, în nori. Această experiență a fost făcută într'un avion la o înălțime de 5500 picioare.

Curând după aceasta experiența a început să plouă cu găleata pe insula Marken și în apropiere.

DELA BERLIN LA TOKIO CU AVIONUL

Aviatorul japonez Seji Yoshiwara, va întreprinde în cursul lunei August un zbor fără escală de la Berlin la Tokio. Zborul va fi executat cu un avion german de două locuri.

Zborul va fi susținut de ziarul japonez „Hochi Shimbun”.

PRINȚUL DE WALES DOJENIT

Ziarul englezesc „News Chronicle” relatează că prințul de Wales a primit din partea membrilor unor congregații religioase dela Cardiff o telegramă prin care aceștia îl dojeneau pe prinț pentru că nu respectă Duminica.

Telegrama era concepută astfel : „Cu tot respectul ne permitem să atragem atenția Alteții Voastre regale amintindu-i că are datoria să dea exemplul de sus viitorilor voștri supuși leali, evitând de a desconsidera Duminica.

— Dar de ce se uită javra asta așa la farfuria mea ?

— Veți înțelege : e farfuria în care i se dă și lui să mănânce...

(Lustige Blätter — Berlin)

CHEMAREA POMPIERILOR

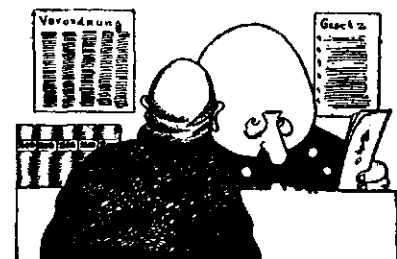
— Foc ! Veniți cât mai repede ! Foc !

— Unde ?

— Aici, domnule, ce dracu ? Aici !

(London Opinion)

LA REPLICĂ...

— Mai ai ceva de adăugat pentru a te apăra ?

— Dați-mi timp, domnule președinte, dați-mi timp !

— Bine atunci : zece luni. Iți ajung ?

(Hamburger Illustrierte)

CUGETĂRI

FRAGMENT

de ALECU RUSSO

Oamenii cari au eșit la rând astăzi, literați, oameni politici, artiști și alții, în țara Moldovei, sunt acei tineri care cu vr'o douăzeci de ani mai înainte era cunoscuți sub nume de Nemți, sau capete stropșite și cu denumirea de Franțuzi, introdusă mai târziu. Nici o limbă în lume nu are un cuvânt destul de puternic ca să exprime disprețuitoarea semnificare a numelui de Franțuz, cu care unii bătrâni din Moldova porecliseră tinerii de pe la 1855, oamenii de astăzi.

Acei bătrâni ce se născuseră în giubele și căftane încet câte încet au părăsit lumea, și câmpul au rămas Nemților și Franțuzilor.

Curioasă nălucaie omenească!.. Deși un pătrar de veac aproape a trecut de atunci, totuși încă nu se cheama tineri, și ni se pare că suntem copilașii cu plele lungi de pe la 1855; tot ne îngâmfăm cu denumirea de *bonjuriști*, poreclă iscodită la 1848. Dar vai de tinerimea aceasta și de tinerețile acelei tinerimi! Franțuzii și Nemții dela 1855, bonjuriștii dela 1848, sunt albi, suri, și cei mai mulți în vârsta celor ce erau bătrâni, pe când am răsărit noi.

Oamenii de astăzi uită că nu au avut tinereță! În ziua răsăririi lor, pe la 1855, cel mai tânăr din ei era mai bătrân încă decât cel mai bătrân din bătrâni, fie acel bătrân din vremea celor întâi Nemți!.. și dela 1855 până la 1855, adică într'un curs de 20 de ani, mai mult au trăit Moldova decât în cele de pe urmă două veacuri. Viața părinților au trecut lină ca un rău ce cură prin livezi și grădini și se perde fără vuet în Siret. Pe cât era ei departe și străini de voinicii ce dorm la Valea Albă, pe atâta ne-am născut și noi străini și departe de dânșii. Întâmplările lumii de pe împrejur muria la granița țării; vâlmașagul veacului îi găsea și-i lăsa liniștiți..

Ei au deschis ochii într'un leagăn moale de obiceiuri orientale; noi am răsărit în larma ideilor noiă; ochii și gândul părinților se îndrepta la răsărit, a noștri ochi stau liniștiți spre apus!

Este o vorbă țărănească: *săracu Ștefan Vodă, unde-i să vadă!*.. Imi închipuiesc câte odată că au eșit din mormânt un strămoș, un Vornic de țara de sus, un boier de Orhei, un Hatman adevărat, un Căpitan de târg, sau macar cel mai ascuns Postelnicel din Adunarea țării care au iscălit desrobirea vecinilor la 1772, în biserica Trei Ierarhilor.

Oare Hatmanul acela ar putea să-și cunoască urmașii în Moldovenii de astăzi? Hainele, năravurile, pământul au luat prefacere, până și limba, până și numele! Ștefan Vodă s'ar crede în altă țară. Pentru odihna sufletului său n'ași dori să mai vie Ștefan Vodă, chiar și de ar fi cu puțință. Ce ar face el pe un pământ, unde n'au mai rămas urme de umbra lui măcar?... Vorba lui nu mai este limba-giul nostru.. Strănepoții Urecheștilor, Dragomireștilor, Movileștilor, i-ar zice în versuri, în ode și înproză:

Eroule ilustru! în trompeta gloriei tale penetrează animile bravilor romani de admirăciune grandioasă și neîndefinisabilă pentru meritul neînvincibilităciunei tale!..

La care lucruri frumoase, de și *neinteligibile* pentru dânsul, Ștefan Vodă, bietul!

or holba ochii lui cei infricoșitori... și s'ar cutea iarăși în mormânt...

Mi-e teamă că în ziua de pe urmă, când trambifa cerească ne va chema la giudecata cea mare, nu ne vom putea înțelege cu strămoșii noștri, nici în limba, nici în idei.

Unde'i Ștefan Vodă să ne audă!

Sa spun drept, răsipirea cea nite a trecutului mă pătrunde de jale!.. Lupta dogmelor nouă a năruit răsipă peste răsipă în societatea moldovenească așa de gravă și de temelnic, ca ni se pare ca nu au putut fi alte lucruri și alte obiceiuri decât aceste de astăzi. Jalea mea nu este însă că au trecut, dar ca au trecut țara a-și lasa testamentul; rașegunca cu care s'au stins trecutul drept noi este giudecata cea mai infricoșată a aceluia trecut! Ce este vredne de trait nu moare!.. Unde sunt rapetele dela 1772 până la 1855, care vor ramanea drept țara și totes în hronicele țării?... Unde sunt numele neuitate de popor?... Trecutul e mort și de tot mort! Dar mai suabate de a arunca țărâna vecnică pe sicriul lui, să-l mai primum puțin... Nu se întâmpla adese-ori într'o casa un mort pe care în viața lui nu l'ubia casnicii?... Copiii însă, rudele, vecinii se strang, privesc încă odată la el, își aduce aminte de bunele raposatului și îl pretrec la groapa cu un frumos și creștinose: „Dumnezeu sa-l erte”.

Să zicem și noi, Dumnezeu să erte trecutul! Însă ca vecinii și rudele, sa luăm aminte ce a avut bun raposatul.

Suntem de ieri; putem încă sa ne amintim câteva din obiceiurile copilăriei noastre, obiceiuri ce nu vor trece la copiii noștri.. Adevărat, avem limba moldovenească, dar am fost copii în doi peri; ne-am născut în Moldova bătrână; am supt străinătatea deși capul ne este de Neamț sau de Franțuz, avem o datorie fiească de a arunca câteva flori pe mormântul trecutului. Va veni vremea, dacă n'au și sosit, în care și noi, tinerii de pe la 1855, tinerii și bonjuriștii suri de astăzi vom fi chemați bătrâni; vom fi giudecați nu după ceace am făcut, dar după ceace mințile strechiete or socoti că a trebuit să facem; vom fi osândiți, nu după greutatea luptei și a vremii de atunci, ci după patima partizilor și după placul opiniei mulțimei. Urabra trecutului ce întunecă când și când o parte din viața noastră zilnică se împrăștie. Moldova veche mi se înfățișază ca o pădure deasă și mare, unde toporul aș tăiet nite în dreapta și în stînga fără a fi încăput vremea de a curăți locul. Plugul, adică civilizația, stîrpește pe fic care zi rădăcinele și prefăce codrul în curătură, curătura în lan frumos, ear lanul în câmpii roditoare... La ziua giudecăței, noi ne vom măguli că am fost toporașii muncăi, iar strămoșii noștri, cu cre să se mîngie sermanii! Florile care aș vre să arunc, le-ași culege nu numai în viața politică a trecutului, dar în cele multe obiceiuri casnice, din care unele ne-au legănat în fașă, și de care părinții noștri se rezăma în ziua luptei!.. Multe din ele au rămas, dar sermane! rușinoase și ascușe.

Franțuzii zie că oamenii cei mari nu au nici părinți, nici urmași!.. Poate am pute să zicem și noi ca dânșii, de și nu sintem mari. Nimică nu mai leagă Mol-

dova de astăzi cu trecutul, și fără trecut societățile sint schioape. Națiile care au perdut șirul obiceiurilor părintești sint nații fără rădăcină, nestatornice, sau, cum zice vorba ce proastă, nici Turc, nici Moldovan; limba lor și literatura nu au temelie, și naționalitatea atunci este numai o închipuire politică.

Obiceiurile părintești au părăsit clasele cultivate; aceste clase s'au depărtat de fizionomia populară precit s'au depărtat de tradițiile boierești.. Să nu ne înșelăm; în Moldova astăzi ezistă *cinuri*, dar boieri nu mai sint!.. avem proprietari, amplotați, bogăți, speculanți, poeți, advocați, profesori, alegători, oameni, mai tîne sau mai rău crescuți.. Cine șar mai zice astăzi om de casa cuiva? Credințele, vorba, era una la boier și la plugar; acea legătură s'au întrerupt! o prăpastie adincă desparte astăzi omul nou, poreclit *boier*, de popor și prăpastia aceea se chiamă *ștința*. Pe cât boierul crește în idei și în învâțătură, pe atita poporul rămâne în urmă. În vremea trecută boierul vorbea, trăia cu țeranul precum ar fi vorbit cu alt al său *necăftănit*; se înțelegea amîndoi în limbă și în idei, astăzi îl înțelegem cu limba numai, și trebuie să învățăm limba lui. El nu mai este pentru noi de cât un capital sau o studie morală sau pitorească. Părinții nu cunoștea studia pitorească... Avem dar o datorie sfîntă, fiească și națională a culege odoarele vieții părintești. Nenorocirea literaturii, pedantă în condeii, pedantă în forme, pedantă în idei, care înecă și omoară în țările rominești dezvoltarea spiritului și a închiputei, vine din pricina neștiinței limbei și a tradițiilor părintești; literatura aceasta nu are rădăcină, nici dă roadă.

Când Dragoșii și Răduleștii a literaturii au descălecat pe țărnișele romine nu au întins urechile să audă de unde bate vîntul, ce limbă vorbea și ce vorbe spunea Romînii; nu au auzit resunînd cîmpoșul prin văi; nu au ascultat nici jalea, nici bucuria *cînticelor*; nu au apipăit inima lăutei.. Rădeștii și Dragoșeștii, fugarii de la Turnul Babmonului, vorbea latinește, unii italienește, alții nu știca nici o limbă, unii galicește... cum putea ei să înțeleagă rominească, adică: o limbă plămădită două mii de ani în lacrimi, în sînge, în căutătura stelelor și a naturei?..

În loc de a zidi o literatură cu materialul nației, ne-au adus haosul păcătoș a poezilor, a învățășilor, a tehnologiștilor, a gramaticilor imperiei resăritene, care alerga viața lor întreagă după un cuvînt nou, o regulă ingenioasă, o logogriță; și ne-au prefăcut pe noi Romînii ardeleni, moldoveni și bucareșteni în Trisotini și Vadiușii veacului al XIX.

Dumnezeu își¹⁾ va face milă cu noi și va trimite vre un Șampollion ca să tilmacească urmașilor noștri operele și limbile ce ne-au adus Dragoșeștii și Rădeștii acestii.

Dacă este ca neamul roim să aibă și el o limbă și o literatură, spiritul public va părăsi căile pedanților și se va îndrepta la izvorul adevărat: la tradițiile și obiceiurile pămîntului, unde stău ascușe încă și formele și stilul; și de aș fi poet, aș culege mitologia romină, care'i fru-

1) în text „se”

Interview-uri

...CU D-L IONEL TEODOREANU

De autorul Medelenilor ne leagă sta-tornic amintirea aceluia portret 6 pe 4, pe care Domnia-Sa când era în liceu și-l va fi desfăcut depe carnetul de identitate și l-a dat gazetelor să-l publice. Vi-l amintiți: un băețandru frumos — de prin-tr'a VI-a — cu blană la gât și cu o fri-zură precăt de nedisciplinată, preatât de adorabilă. Mult timp, l-am crezut un co-leg cam de aceeași vârstă cu noi și toți membrii societății literare „Iliade Rădu-lescu” dela sfântul Saba eram crunt de geloși, când îl vedeam răsăfându-se în-tre portretele unor Sadoveanu, Ibrăileanu, Topârceanu, Demostene Botez, ș. a.

L-am văzut mai târziu citind la o șeză-toare în Capitală și atunci am avut im-presia certă că trebuie să fie student cu semilicența neluată, pela Universitatea din Iași.

După ultima întrevvedere, vârsta dom-nului Teodoreanu a rămas staționară la a-

celaș punct „beau temps”, iar Domnia-sa, printr'un gest de feminitate, nu mi-a des-tăinuit-o, mi-a făcut însă o declarație sen-zațională; anume că are copii de 9 ani și dacă nu i-aș fi văzut în carne și oase, aș fi crezut că și din asta face o coche-tărie.

Am insistat intradins asupra celor de mai sus, fiindcă, dânsul s'a realizat la o vârstă când alții cutreeră redacțiile cu poezile n ghiozdan. Și am mai stăruit și pentru motivul că e, cum se știe, de o popularitate cum n'au avut o la noi de-căt doi dictatori ai frumuseții: Leonard și Rudolf Valentino.

Am face însă o eroare gravă dacă am crede că marele sufragiu de care se bu-cură se datorește numai calităților Dom-niei-sale fotografice. Nu. Succesul enorm s'a produs în cursul apariției Medeleni-lor, cea grandioasă frescă în care, în-muind penelul-i prodigios pe un șevalet

încărcat de toate combinațiile coloristice, a zugrăvit cu vorbe, în tonuri înșorite, co-pilăria și adolescența. Nu voiu uita nici-odată gestul ficei unui moșier, când imi arăta, teatral, o raclă aurită în care odih-neau legate în piele și'n panglice seria Medelenilor, cu o inscripție de-asupra: „Aici doarmz copilăria mea”. Deaseme-nea, cele două dudui care-au vărsat la-crimi multe când au închis paginile în care Olguța era omorită de autor, și pe care lacrimi le-am cules într'o batistă și am arătat-o domnului Teodoreanu. În leagănele și în catalougele grădinilor noas-tre de copii, vei găsi acum foarte multe nume imprumulate dela Dănuț, Olguța, Monica.

„Jurnal Mileni” și recentul „Bal Mas-că” în care viscolul imagistic din celelalte volume nu mai bătea acum decât sub forma unei brize răcoroase, vădesc ace-

moasă ea și aceea latină sau greacă; de ași fi istoric ași strebate prin toate bor-deele să descopar o amintire sau o rugină de armă; de ași fi gramatic, ași calatori pe toate malurile românești; și ași culege limba.

Am agiuns departe, departe și nu prea departe, cum zice cântecul. Sintem în mi-nutul vâjni, unde trebuie să facem chipul trecutului...

Cipi ani să mai treacă și hainele, limba, obiceiurile societății vechi de ieri se vor confundă. Cum vom fabrica atunce drama sau elegia trecutului? Cu ce vom tăl-măci istoria, dacă nu cunoaștem sufletul mortului?... Ce va putea fi propășirea, dacă nu voia puti de unde au pornit?... Ce mângăere putem simți noi, ostași propă-șirei, dacă nu știm mărirea luptei? Ce soiu de părinți vom fi, dacă lepădăm toată moștenirea parințească?...
Cinticele mancelor, stafiile noșilor, po-vestile chelariului, pricteșugul țiganașilor, ocară și zaharul giupinesci, greceasca das-calului, și cite alte obiceiuri și credințe care s'au dus și n'or mai veni sint legate c'o vicață politică și morală obștească, istoria filosofică a vremilor trecute și in-troducția vremii nouă.

II.

Când își aruncă cineva ochii pe ceea ce să chiamă Literatura Română, puține și varii producții pot a-i opri cu plăcere; puține îndestulează mintea și inima; cele multe sint copilării, cercări fără formă, a cărora preț stă numai în costul tipo-grafic și în încrederea ce au autorii lor că nu se pot găsi lucruri mai frumoase în lume. Pentru a înțelege pe alții trebuie gramaticile și lexicioanele a feluritelor limbi neo-latine de astăzi, sau de nu, ești silit a gici, ca emuliturile D-lui R, înfe-lesul cuvintelor schimosite de sistemele genilor nooi.

Când mai aștept la vre-o idee nouă, lă-murită, izvodită din mintea română și scoa-să la lumină în limba română, imi aduc aminte că ideea aceea am ctit-o în au-

tori franțezi sau nemți, cu deosebirea însă că aceștia o esprimaseră lină, frumoasă, fără silă, și ai noștrii o prefac în logog-rif. Unul prefac toată limba în *une*, altul în *ie*, altul în *iu*, altul în *iu...* de nu știi cum să te întorei între aceste patru puncturi cardinale a gramaticilor.

Nu mai este ertat Romînul a grăi ro-mînește, sub ostindă de ignoranță; o mare parte din acei ce se încerc a scrie și-au dat cuvîntul a schimosi ce este, și mulți voesc a face o limbă nouă; cei *procopsiți*, sub cuvînt că sint *procopsiți* și au idei, cei neinvățați pentru că doresc să pară în-vățați; nici unul nu gindește ca limbele se fac prin vreme, prin scrieri bune, după rîndul și spiritul naționalităților! Ade-varat, nevoile nouă cer mijloace nouă, și ideile nouă, au trebuința de cuvinte nouă dar nevoia trebuie să le dee la ivală, să le creze și să le împămîntenească. Să fim siguri că unde ne-a trebui un cuvînt, ne-voia il va iscodi, nu după sistema cută-ruia sau a cutăruia, dar după logica lim-bei, pe care nu o fac nici învățații nici lexicioanele.

În veacul al XVI, cînd Europa era la punctul unde sintem noi de vre-o două-zeci de ani la renașterea științelor și a ar-telor, pedantismul amerința limbele de o soartă ce are multă asemănare cu soarta limbei noastre. Latinismul îneca spiritele; neologismul ținea loc de talent; iscodirea de cuvinte era *geniul*! Cu cit o carte era plină de sisteme, cu cit era mai neînțe-leasă, cu atita se părea mai frumoasă și mai *sublimă*! Pedanții se felicita unii pe alții... era epoha lor!!! Pe acea vreme trăia Rabelais un om care știea latinește, dar vorbea curat franțuzește, cum s'ar zice astăzi la noi: un om ce ar ști franțuzește, dar ar vorbi, cu toate aceste, ro-mînește. Acest Rabelais ridea de pedanți, carii dispoia mereu latineasca vrînd a schimosi franțuzeasca. De s'ar ivi pe țer-murii Dunărei un Rabelais, nu s'ar cu-șina să zică și de noi că despoiem franțuzeasca, ca să schimosim romîneasca.

Au trebuit limbei franțeze două vea-curî pentru a se descurca de barbarismul pedantismului! I-au trebuit un șir de oam-eni ca Rabelais. Pascal și autorii al XVII și al XVIII veac pentru a se curăți de latinism și de italianism, și a se pune pe calea ei.

Ce este literatura de nu chiar cespresia vieții unei nații? Inriurirea literaturilor, ca să fie dreaptă și leguită, trebuie să iasă din gradul civilizației, din aplecarea națională, din înriurirea stărei morale, so-fiale și politice; toate aceste elemente tre-buie să se înșire delaolaltă.

Când un popor moare, puterea literatu-rei lui este moartă; rămîne numai o rez-ervă de idei care nu sint a nici unui pop-or în deosebi, ci a omenirii întregi, fără deosebire de timpuri; iar forma veche în-trebuințată la lucrul nou nu'i alta decît o giucărie. Cine întrebuințază forma li-teraturilor vechi, învie poporul acel mort cu gîndul și cu năravurile lui, căci lite-ratura nu poate fi decît haina unei ființi.

Dar ce este pentru națiile ce se rătă-cesc în întreitul pedantism a forme, a cuvintelor și a momîterici străinilor?

De mirare este că Romînii au început cu pedantismul cînd pilda națiilor putea să le fie de învățatură. Italianii, Spanio-lii, Franțuzii s'au desbătut veacuri întregi în fașele pedantismului de tot felul, pînă ce în sfîrșit, și-au luat de seamă că al XIX veac după Hristos nu seamănă cu al XIX veac înainte de Hristos; că credin-țele au luat prefacere și întindere, că a-mestecarea noroadelor au amestecat ideile și au alcătuit odată cu nouă nații și limbi nouă, după întimplările nouă ale omeni-rei Veacul al XVI, zis al renașterei, nu'i alta decît reacția lumei în limbă, știință și credință, și rescoala spiritului popoarelor în contra pedantismului. Ce ni s'ar părea uare să întălim pe uliți o manină cu mestii turcești, cu frac, și pe cap cu coif roman? Pe teatru asemenea îmbrăcăminte se chiamă anahronism, în literatură pe-dantism.

ALECU RUSSO

iași putere de evocare pe planuri întinse și multiple.

Penru la toamnă, pregătește un roman — poate tot în serie — și care va îmbrățișa un mediu încă neexploatat. Inchi-puiți-vă ce va mai da încă la iocală domnul Teodoreanu, căci acum se consideră abia la începutul carierii.

Descinsesem în gara Iași după 16 ore de călătorie plină de riscuri din cauza apelor revărsate. O trăsură, mică aproape cât căruccioarele acele cu care guvernantele duc copiii bogăți la promenadă, mă dus în Fundătura Buzdugan la locuința domnilor frați Teodoreanu cari trebuiau să-mi dea cheile cu cari să descui porțile zăvorâte ale scriitorilor cu domiciliul în Capitala Moldovei. Primul pe care l-am vizitat a fost domnul G. Ibrăileanu, cel mai ascuțit spirit critic din cultura românească de azi, filosoful și restauratorul celui mai mare monument poetic ridicat în limba românească de Augustul Eminescu.

Când am hotărît ceasul convorbirei, domnul I. Teodoreanu mă aștepta în camera lui Păstorel. Era îmbrăcat în frumoasa bluză rusească neagră și bine dispus.

A sărit ca un pui de cerb în mijlocul patului și a ncrucișat picioarele :

— Desideratele criticii dau de multe ori rezultate comice. Nu știu dacă dumneata cunoști „L'Épître” de Jacques Chardon. Fi bine, când a apărut, critica a spus : e o carte bună, dar e luată halandala ; trebuie purificată. Autorul a prelucrat volumul în sensul Sugestiilor acestora. Aceiași critică a spus apoi că e o carte bună, dar luată... scarbăd !

— Imi vorbești adineaori de Iași și cu gârcare nemulțumire...

— Capitala Moldovei e în plină decădere. E un adevărat exod al scriitorilor și intelectualilor ieșeni spre Metropola, spre București. După Unirea Principatelor, decăderea aceasta era de natură strict economică ; din punct de vedere intelectual, era într-o situație priitoare. Dovedă, mișcarea junimei, mai apoi a *Vieții românești* ș. a. Centrul de greutate politică mutându-se la București, oraș ce da loc de-acum la o desfășurare de viață balzaciană. Iașul s'a purificat treptat de toate energiile. În ultimul timp, a devenit un fel de bălciu, un fel de ceată de furnici războinice. Din alt punct de vedere, liniștea, pacea, împrejurimile lui frumoase dau impresia unei cetăți benedictine, în care numai pulsează decât energia spirituală, energia visului. Viața bu-

cureșteană are o mișcare centripedă, mergând dinafură spre interior, creator de valori spirituale.

După războiu, a apărut și în București un public cu veritabile înclinări spre cele spirituale. Am asistat de multe ori la conferințe și am observat cum publicul sesiza fiecare nuanță, oricât de subtilă, fie prin aplauze, fie prin alte gesturi. La Iași, cum spune Péladan, s'a stabilit între public și creator acel *jeu de pomme* : amândoi stabilese un perfect echilibru de înțelegere reciprocă. Și scriitorul găsind înțelegere și acel mediu prielnic creației, e invitat să se dedea cu mai multă râvnă preocupărilor lui de artă. Când nu există acest public, ratarea scriitorului nu e departe

— Cum explicați exodul acesta spre București ?

— E un fenomen foarte curios. De vreme ce în Apus orașele de provincie sunt adevărate focare de intelectualitate, la noi după Iași, orașe ca Galați, Constanța, Craiova, Chișinău ș. a. sunt aproape nule din acest punct de vedere. Există oarecare animație la Cluj și la Cernăuți.

Metropola noastră atrage prin nuclele de cultură pe care le are, prin profesorii cari locuiesc acolo, muzee, biblioteci ; dar mai ales prin ritmul acela de viață intensă cu care pare a se fi deprins nervii contemporanilor.

— D-voastră v'ați gândit să vă mutați la București ?

— Aparent n'aș avea niciun motiv să rămân aici

— Poate că tocmai această atmosferă patriarhală vă e prielnică scrisului.

— Tocmai de asta spun, N'aș avea de ce, întrucât eu nu seriu decât vara, pe care mi-o petrec aiurea nu în Iași. Propriu zis, vilegiatura nu prea constituie pentru mine prilej de odihnă.

— Ce preferați : marea, muntele, streinătatea ?

— Toate, în egală măsură sau poate mai puțin marea. E cald și scrisul merge anevoie. Așa, eram anii trecuți la Constanța. Locuiam acelaș imobil cu prietenul Cezar Petrescu, care deasemenea, scrie mult vara. Ca să putem lucra, ne desbrăcăm foarte sumar așterneam câte o pătură pe dușumea și cu călimara alături, scriam lungiți jos ca acei ofițeri cari făceau rapoarte sau dau ordine pe front, ascunși în măști de apărare. Cezar Petrescu o ducea prost de tot în această privință, fiind gras.

Nici aici nu puteam însă scăpa de curiozitatea publicului care voia să ne vadă. Apăream din când în când așa rufoși cum eram, la fereastră. Femeile și făceau cruce ca de cine știe ce arătări antideluviene.

— Dar decetii când cetii ? Aveți o lectură vastă

— Citesc încă din copilărie. Am început cu haiducii, cu fermecătoarele „O mie și una de nopți”, cu Sherlock Holmes, cu romanele lui Jules Verne. Pe când eram în cursul superior al liceului, m'am mutat de-acasă la niște bunici ai mei. Cunoșteam destul de bine viața, sporturile și petrecerile mă aduseseră într-o stare de blazare. M'am hotărât să mă retrag din lume. Mi-am tuns părul, am abandonat toate costumele elegante sau cel puțin cochete și m'am așezat pe citit. Am citit în vremea aceea atât de mult că mă mir că nu am orbit până acum sau nu port cel puțin ochelari.

Acum, deși luat de vârtejul atâtor preocupări, găsește destul timp să mă pun la curent cu noutățile literare streine și indigene.

— Și pe cari autori streini îi preferați ?

— Bineînțeles, mai întâi pe toți cei mari a căror admirație fi-e parcă impusă. Iubesc mult pe Alain Fournier ; ador dela vârsta de 15 ani pe Rudyard Kipling și-l aplaud cu aceeași copilărie tumultoasă pentru Kimm, cea mai încântătoare poveste în plină realitate, pentru cele două volume ale junglei și pentru unele din nuvelele lui.

— Citiți englezește ?

— Nu, în traducere franceză. Un poet pe care l-am citit și gândit deadreptul în tot strainul și toate mirările ce răsar noaptea din cele mai adânci tăceri ale ființei, de-acolo de unde parcă vin vaele de buhuc și tăceri de mări, este Rainer Maria Rilke. Pe acesta îl savurez în original.

— Dintre ruși ?

— Frații Karamazov, Les Possédés, Les messieurs Cololoeff, Saltcov, Secdrin ș. a.

— Dar dintre scriitorii noștri ?

— Prețuesc mult pe Sadoveanu și Argezi Stimez activitatea culturală ce se desfășoară la București și admir lupta pe care o dă Cezar Petrescu pentru a defini fizionomia socială a epocii noastre. Tuturor celorlalți scriitori cari muncesc astăzi, le aduc aici la toți salutul meu frățesc.

N. CREVEDIA

(Continuare în numărul viitor).

